

EI ENÄÄ MUUREJA VÄLILLÄMME

Lasten ajatuksia isästä ja isyydestä isän ollessa vankilassa

Anne-Mari Mäkinie
Opinnäytetyö, syksy 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Länsi, Pori
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) +diakonin
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mäkinieni Anne-Mari. Ei enää muureja välillämme. Lasten ajatuksia isästä ja isyydestä isän ollessa vankilassa. Diak Länsi, Pori, syksy 2010, 77 s., 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyössä kuvattiin lasten ajatuksia isästä ja isyydestä, kun isä on vankilassa. Lapsilähtöinen tutkimus painottui erityisissä perheolosuhteissa elävän lapsen ja isän tai isäpuolen vuorovaikutuksen kuvauksiin. Tavoitteena oli kehittää myös isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta tukevaa toimintaa, vertaistukea sekä yhteistyötä vankien perheitä tukevassa työssä.

Teoriaosuus perustuu Vanhemmuuden roolikarttaan ja Leena Valkosen väitöskirjaan Millainen on hyvä äiti tai isä. Tässä tutkimuksessa teoriaa sovellettiin vankien perheiden lasten kontekstiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä käytettiin voimauttavaa valokuva-albumityöskentelyä yhdistettynä yksilöhaastattelututkimukseen. Menetelmällä saadusta aineistosta muodostui mahdollisimman autenttisia, lapsilähtöisiä isyyskuvia, jotka luokiteltiin sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimukseen osallistui 12 vuotta täyttäneitä lapsia, jotka olivat osallistuneet jossakin elämänsä vaiheessa vankien perheiden vertaistukitoimintaan. Lasten sekä heidän perheidensä yksityisyyden suojaamiseksi tutkimuksesta on poistettu tiedot, joista perheiden henkilöllisyys voitaisiin tunnistaa.

Tutkimustulosten merkittävyys pohjautuu ensisijaisesti kontekstiin, jossa haastateltavat elivät. Opinnäytetyön lapsilähtöiset isä- ja isyysajatuksukset ovat siten tutkimustulos jo itsessään. Lasten vanhemmuuskäsitykset eivät poikenneet merkittävästi teorian vanhemmuuskäsityksistä. Isä kelpasi lapselle omana itsenään. Silti lapsi toivoi isältään sitoutunutta vanhemmuutta olosuhteista ja isän tekemästä rikoksesta huolimatta.

Vankien perheitä tukevassa työssä tuleekin ponnekkammin tiedostaa lapsen oikeudet ja työskennellä niiden puolesta. Lasten isiä tulee myös auttaa suuntaamaan voimavarojaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Tutkimuksen näkökulmia voidaan hyödyntää erityisesti tilanteissa, joissa lapsen ääni uhkaa muutoin jäädä aikuisten asiantuntijuuden varjoon.

Asiasanat: isä, isyys, vankila, lapsilähtöisyys, vertaistuki, vanhemmuuden roolikartta, voimauttava valokuva, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Mäkinieniemi, Anne-Mari. Children's Thoughts About Their Fathers and Fatherhood When Fathers are in Prison. 77 p., 7 appendices. Language: Finnish. Pori, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services+ Deacon.

The purpose of this study was to illustrate the importance of a children's own knowledge about their fathers or persons who they saw as their fathers when this father character was in prison. This study describes interaction between the child and the father. In addition, the purpose was to bring more value for the development of co-operation, peer support and the support regarding prisoners' families.

This study was qualitative. The theoretical frames of references were based on the definitions of parenthood and fatherhood in general in a booklet called Rolemap of Parenthood and Ms Leena Valkonen's doctoral thesis. The data for the study were collected by combining the individual interviews of over 12-year-old children with the empowering photograph method implemented as album working. In this way it was possible to get as authentic data as possible. The privacy of this small group of children and their families is protected.

It was hard to evaluate the results of this study. The research process itself can be seen as the result of this study. Therefore, the most important results can be found in the context where the interviewees were living. The perspectives offered by this study may be used in situations where the adult's expertise threatens the voice of the child.

Keywords: Father, Fatherhood, Prison, Child Centered Working, Peer Support, Role map of Parenthood, Empowering Photograph, Qualitative Research

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 ISYYSTUTKIMUKSET JA LAPSINÄKÖKULMA	8
3 ISYYDEN HAASTEET VANKIPERHEISSÄ	11
3.1 Lapsinäkökulman huomioiminen vankiloissa.....	12
3.2 Vankien perheiden lasten vertaistuki	13
4 VANHEMMUUSKUVAT JA RIITTÄVÄN HYVÄ ISYYS	15
5 VOIMAUTTAVA VALOKUVA JA LAPSILÄHTÖINEN TYÖ	18
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	19
6.1 Lapsen asiantuntijuuden kuvaaminen	19
6.2 Perheiden hyvinvoinnin sekä isän ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen....	19
6.3 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ja siihen liittyvän yhteistyön kehittäminen	20
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
7.1 Tutkimusympäristö ja tutkimusaineisto	21
7.2 Lupamenettely ja tutkimuksen eettisyys	22
7.3 Vankilatapaamiset isien kanssa ja yhteys perheisiin.....	23
7.4 Yksilöhaastattelut ja albumikuvatyöskentely.....	23
7.5 Aineiston analysointi	25
8 TUTKIMUSTULOKSET	27
8.1 Kukas sun isä on?.....	27
8.2 Isä on aina isä.....	27
8.3 Lapsen ilot ja huolet.....	29
8.4 Isä elämän opettajana.....	30
8.4.1 Isä kertoo tarinoita, opettaa ja vaalii perinteitä	31
8.4.2 Olenko isälle tärkeä.....	33
8.4.3 Isä kasvattaa ja elää ihmisiksi	33
8.5 Isä rakastaa.....	35
8.5.1 Sen vaan tietää ja tuntee.....	35
8.5.2 Yhteiset haaveet ja unelmat	37
8.5.3 Kiva isä	37
8.6 Isä rajoittaa.....	38
8.7 Isä pitää huolta ja välittää.....	39
8.7.1 Pääasia, että luettii!	40

8.7.2 Isä auttaa ja antaa aikaa.....	41
8.8 Isä ja ihmissuhteet.....	42
8.9 Vankila lapsen silmin.....	43
8.10 Lasten toiveita ja unelmia puhuttaessa vankilasta	48
9 POHDINTAA	50
LÄHTEET.....	53
LIITE 1 VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA	55
LIITE 2 EHJÄ PERHE- HANKKEEN VERTAISTUKITOIMINTA.....	56
LIITE 3 TUKIKYSYMYKSET	58
LIITE 4 LASTEN ISÄ- JA ISYYSAJATUKSET.....	59
LIITE 5 TUTKIMUKSEN ESITTELY LASTEN VANHEMMILLE	73
LIITE 6 KIRJE LAPSILLE	75
LIITE 7 SUOSTUMUS	77

1 JOHDANTO

Isien osallisuus lasten hoitoon ja kasvatukseen on viime vuosina lisääntynyt. Isyyteen saattaa kuitenkin liittyä stressitekijöitä, jotka vaikuttavat merkittävästi isän ja lapsen yhdessäolon ja vuorovaikutuksen laatuun. (Halme 2009, 31.) On myös elämäntilanteita, jotka poikkeavat perheiden normaaliarjesta. Tällöin isillä ei ole olosuhteiden vuoksi mahdollisuutta toteuttaa läsnä olevaa ja riittävää isyyttä perheissään.

Vankilasta käsin toteutuva isyys on haasteellista. Isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta tulisi kuitenkin kaikin keinoin tukea silloin, kun lapsi selkeästi hyötyy isänsä tapaamisesta. Unicefin lastenoikeuksien sopimuksen mukaan kysymys on ensisijaisesti lapsen oikeudesta isään (Unicef, 9. artikla, 3). Vaikka vankien lasten lukumäärästä ei ole olemassa tarkkaa tutkimustietoa, tiedetään silti, että vankeusrangaistus koskettaa Suomessa noin kahtakymmentätuhatta perhettä vuosittain. Toteutettujen selvitysten perusteella on mahdollista, että vankeusrangaistusta suorittavista miehistä noin kolmella neljäsosalla olisi alle 18-vuotiaita lapsia. (Kaurala 2009, 1, 4.)

Opinnäytetyöni pohjautuu vankien perheille suunnattuun vertaistukitoimintaan osallistuneiden 12 vuotta täyttäneiden lasten ajatuksiin ja kokemuksiin isästä ja isyydestä, kun isä on vankilassa. Laadullisena ja lapsilähtöisenä tutkimuksena toteutetun opinnäytetyöni tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia erityisesti perheissä, joissa on isän ja lapsen vuorovaikutuksen parantamiseen liittyvää erityisen tuen tarvetta. Tavoitteenani on kuvata ensisijaisesti vankilakontekstissa elävää lasta sekä hänen kehitystasoaan kunnioittaen lapsen omaa asiantuntijuutta hänelle tärkeästä ihmissuhteesta. Pyrkimyksenäni on avata myös erityisissä perheolosuhteissa elävän lapsen ajatuksia isästä ja isyydestä olemassa olevien, useimmiten aikuisnäkökulmasta toteutettujen isyys- ja vanhemmuustutkimusten rinnalle.

Kiinnostukseni lapsilähtöiseen työhön ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä vertaistukitoimintaan on lähtöisin työstäni Tampereen ev.lut. seurakuntien perhe- ja nuorisodiakoniassa. Opinnäytetyöni taustalla vaikuttaa lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -kehittämiprojektin vuonna 2008 mallintama ja yhteistyötoimien kanssa käynnistämä vertaisryhmätoiminta suomalaisissa vankiloissa (liite 2: Ehjä

perhe -hankkeen vertaistukitoiminta, 56). Vankilatuomiotaan suorittavien lapsille suunnatun vertaistukiryhmän tavoitteena on auttaa lasta käsittelemään vanhemman vankeusrangaistukseen liittyviä kokemuksia muiden samanlaisia asioita kokeneiden lasten kanssa. Erityiseksi vertaisryhmätoiminnan tekee se, että ryhmät toteutetaan isille, äideille ja lapsille rinnakkain, yhteen sovitetuin teemoin. (Sassi & Huhtimo 2009, 4–5.) Teoriapohjana tässä opinnäytetyössä toimivat vanhemmuuden roolikartta (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 24–30, liite 1: Vanhemmuuden roolikartta, 55). ja Leena Valkosen vanhemmuuskuvat väitöskirjasta Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides - ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset (Valkonen 2006, 60).

Opinnäytetyön toteuttamiseen saatiin lupa Rikosseuraamuslaitokselta. Tutkimus toteutettiin yhdistämällä voimauttavan valokuva-albumityöskentelyn menetelmä yksilöhaastatteluun (Savolainen i. a.). Opinnäytetyöhön koottiin Ehjä perhe -hankkeen vertaisryhmätoimintaan osallistuneiden lasten tuottamasta aineistosta isyyden kuvauksia, joiden sisältöä verrattiin teoriaosuuden vanhemmuuskuviin. Tutkimuseettisistä syistä opinnäytetyöstä on poistettu tiedot tutkimusjoukon koosta sekä muut tiedot, joiden perusteella lapsi tai hänen perheensä voitaisiin tunnistaa.

Tutkimustulosten merkittävyys on sen kontekstissa ja lapsen oman mielipiteen ja äänen kuulemisessa ja näkyväksi tekemisessä. Tutkimuksella koottiin lasten asiantuntijuutta ja haettiin näkökulmia ja keinoja isien ja lasten vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Lasten isä- ja isyysajatusten sisältöjä voidaan jatkossa hyödyntää myös kehitettäessä vankiperheiden vertaistoimintaa ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Tutkimus nostaa lasta oman elämänsä vaikuttajaksi aikuislähtöisessä yhteiskunnassamme. Sen näkökulmia voidaan hyödyntää erityisesti tilanteissa, joissa lapsen ääni uhkaa muutoin jäädä aikuisten asiantuntijuuden varjoon. Opinnäytetyön lapsilähtöiset isä- ja isyysajatukset ovat tutkimustulos jo itsessään. Lasten isä- ja isyysajatuksista nousevat vanhemmuuskäsitykset eivät poikenneet merkittävästi teorian vanhemmuuskäsityksistä. Olosuhteet ja isän tekemä rikos eivät myöskään vaikuttaneet lapsen suhtautumiseen, vaan isä kelpasi lapselle omana itsenään. Lapsi toivoi isältään kuitenkin sitoutunutta vanhemmuutta. Vankien perheitä tukevassa työssä tuleekin ponnekkaammin huomioida lapsen oikeudet ja työskennellä niiden puolesta. Vankilan isiä tulee myös auttaa suunnamaan voimavarojaan lapsen tarpeiden mukaisesti.

2 ISYYSTUTKIMUKSET JA LAPSINÄKÖKULMA

Isät osallistuvat lastensa hoitoon ja kasvatukseen aiempaa enemmän. Silti isät viettävät lastensa kanssa edelleen vähemmän aikaa verrattuna äiteihin. Isän ja lapsen yhdessäololle on ominaista fyysinen yhdessäolo ja yhteinen tekeminen. Isyyteen saattaa kuitenkin liittyä myös stressitekijöitä, jotka vaikuttavat merkittävästi isän ja lapsen yhdessäolon ja vuorovaikutuksen laatuun. (Halme 2009, 30, 118.)

Isyyden normit ja rajat määrittyvät yleensä kulttuurimme mukaan. Yleinen asennoituminen vie vankilan isyyden marginaaliin. Brid Featherstonen (2004) näkökulma tutkija Rosi Enroosin tutkimuksessa Vankila lapsuudessa - Lapset vankilassa käsittelee ongelmalatautunutta vanhemmuutta äitiyden kautta. Soveltaen näkökulmaa isyyteen voimme ajatella, että myös saman isän isyys voi olla erilaista vankilassa kuin sen ulkopuolella. Joissakin tilanteissa niin sanottu huono vanhemmuus voikin olla lapselle merkityksellistä, tärkeää ja kannattelevaa. (Enroos 2008, 19–20.) Isyyden määrittelyssä onkin aina kysyttävä, mitä lapsi kulloisessakin kontekstissaan tarvitsee, mistä hän elämässään hyötyy, ja miten hänen suhdettaan isään voitaisiin tukea hänen tarpeidensa mukaisesti.

Lapsen ja isän välistä suhdetta tulisi pyrkiä vahvistamaan aina, kun se on lapsen edun mukaista. Tutkimukseni perimmäisenä tavoitteena on vaikuttaa lapsilähtöisen asiantuntijuuden näkyväksi tekemisellä siihen, että vankien perheissä olevat vuorovaikutusesteet lapsen ja isän välillä voisivat madaltua. Positiivisen ja lasta hyödyttävän isälapsisuhteen mahdollistaminen vankien perheissä edellyttää yleensä perheen ulkopuolista tukea ja asenteiden muutosta viranomaisyhteistyössä ja tapaamiskäytännöissä. Erityisen tärkeää tämä on perheissä, joissa on myös muuta tuen tarvetta ja joissa perheiden elämäntilanne edellyttää poikkeuksellisia voimavaroja sekä vanhempana, että lapsena olemisessa.

Isyys voi olla biologista, psykologista, sosiaalista tai juridista. Biologinen isyys määrittelee miehen ja lapsen välillä olevan perinnöllisen suhteen. Psykologisella isyydellä tarkoitetaan kiintymyssuhteeseen perustuvaa isyyttä, joka usein määrittyy lapsen kautta siten, että lapsi itse määrittää, ketä hän pitää isänään ja keneen hän on kiintynyt. Sosiaalinen isyys määrittyy konkreettisen lapsen kanssa olemisen, asumisen ja arjen jakamisen

kautta. Sosiaalinen isä on useimmiten myös lapsen laillinen eli juridinen isä. Juridista isyyttä määrittää se, kenellä on yhteiskunnallisia oikeuksia ja velvollisuuksia lasta kohtaan. (Huttunen 2001, 58–65.)

Lasten isällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lapsen biologista isää tai henkilöä, joka kuuluu lapsen lähisuhteisiin edustamalla vanhemmuutta esimerkiksi äidin puolison kautta. Tällaisessa tilanteessa lapsi itse voi määrittää isyyden kokemuksellisesti tai sanoittamalla henkilön isäksi huolimatta siitä, onko isänä pidetyllä henkilöllä biologista tai esimerkiksi juridista sidettä lapseen. Tässä tutkimuksessa lasten isät suorittavat vankilatuomiotaan eivätkä siten asu laitospaikan aikana vakituisesti lapsen kanssa. Isyys lapsen elämässä ei siis aina edusta välttämättä perinteistä perherakennetta esimerkiksi asumisolosuhteiden ja elämäntilanteiden vuoksi. Tästä näkökulmasta lasten isä- ja isyysasiantuntijuutta on laajennettu tässä tutkimuksessa koskemaan myös isäpuolia, jotka eivät ole asuneet vankilatuomion vuoksi yhdessä lapsen kanssa. On myös tärkeää huomioida, että esimerkiksi vankeustuomioiden pituudet tekevät isyydestä myös olosuhteiden vuoksi muuttuvaa.

Ei- perinteisen perherakenteen ja isänä olemisen välisestä suhteesta on vain vähän tutkittua tietoa. On kuitenkin päätelty, että perherakenteella olisi merkitystä mm. isän sitoutumisen kannalta suhteessaan lapseen. (Halme 2009, 41, 43.) Isyyttä on tutkittu myös lasten omasta näkökulmasta vähän. Kaikenikäiset lapset ovat kuitenkin välttämättömiä vanhemmuuden toteutumisen mahdollistajia, jolloin heidän näkemyksensä vanhemmuudesta tulisi ottaa vakavasti pyrittäessä ymmärtämään vanhemmuutta. (Valkonen 2006, 9.)

Lapsen näkökulman oikeutusta omaan asiaansa vanhemmuustutkimuksessa perustellaan myös sosiologisesta lapsuustutkimuksesta käsin (Valkonen, 2006, 9). Lapsuus on historiallisesti, ajallisesti ja paikallisesti ehdollinen yhteiskunnallinen ilmiö. Lapsi on sosiaalinen toimija ja osallistuja omassa sosiaalisessa maailmassaan. Hän on osallisena yhteiskunnallisissa suhdejärjestelmissä ja sen erilaisissa vaihtoprosesseissa. Lasten osallisuus ja kyvykkyys yhteiskunnallisina vaikuttajina jää kuitenkin usein näkymättömäksi. Lapsuuden tutkimusten tehtävänä on nostaa heitä näkyviksi oman lapsuutensa rakentajina. (Alanen 2009, 22–23.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta (Unicef i.a.). Tässä tutkimuksessa lapsella tarkoitetaan 12 vuotta täyttäneitä ja alle 18-vuotiaita lapsia (Lastensuojelulaki 2007, 6§, 21§; Rätty 2010, 19), joiden biologinen isä tai henkilö, jota lapsi pitää isänään, on suorittamassa vankeustuomiotaan. Tutkimukseen osallistuneet lapset ovat osallistuneet jossakin elämänsä vaiheessa vankien perheille suunnattuun vertaistukitoimintaan.

3 ISYYDEN HAASTEET VANKIPERHEISSÄ

Perhe ja lapset ovat vankilatuomion kautta vapautensa menettäneelle miehelle tärkeä, rangaistusajan jaksamista kannatteleva tekijä. Toimivat perhesuhteet voivat olla myös kannustimena pyrittäessä rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan. (Kaukoranta 2009, 18.) Koska isät kuvaavat isyyttään yleisimmin toiminnallisuuden kautta, aiheuttavat vankilatuomio ja vankilaolosuhteet isälle erityisiä paineita ja stressitekijöitä suhteessa lapseen (Halme 2009, 30, 118). Isän ja lapsen välisen suhteen ylläpitäminen ja vahvistaminen vankilaolosuhteissa edellyttää tiivistä ja laaja-alaista yhteistyötä vangin perheen ja vankiloiden työntekijöiden sekä muiden yhteistyötahojen kanssa (Kaurala & Kylämarttila 2010, 43; Kaukoranta 2009, 3).

Vankilassa oleva isä saattaa kokea oman isyytensä hyvin hauraaksi ja ohueksi, koska hän tapaa lasta vähemmän kuin siviilissä oleva isä. Hänellä ei välttämättä ole myöskään esimerkiksi tuomion pituuden vuoksi arjen kokemusta lapsen kanssa elämisestä. Jotkut isät ovat eläneet arkea lapsensa kanssa tai tavanneet tätä säännöllisesti, mutta on myös paljon isiä, jotka tapaavat lapsiaan harvoin tai ei ollenkaan. Lisäksi vangeilla voi olla useita lapsia, joilla kaikilla on eri äidit. (Enroos 2008, 38.) Tapaamisvälit lasten kanssa voivat olla hyvin pitkiä, ja tapaamistilanteet muodostuvat helposti keinotekoisiksi. Toisaalta vanki-isät myös luottavat omiin isyyden kykyihin ja taitoihin. Saatu tuomio saattaa kuitenkin muuttaa isän roolia ja sitoutumista aktiivisesta passiiviseksi. (Kaukoranta 2009,40, 48.)

Isä tapaa vankeusaikana lapsiaan yleensä vain erityistilanteissa, perhetapaamisissa, mahdollisilla lomilla ja esimerkiksi vankilan järjestämällä perheleireillä. Vaikka näihin tapaamismuotoihin on mahdollista sisällyttää isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta vahvistavaa tukea, saattavat isän ja lapsen välistä suhdetta vaikeuttaa vankilatuomion lisäksi myös muut elämäntilannetta kuormittavat tekijät, kuten riippuvuudet ja sosiaaliset sekä taloudelliset ongelmat (mts. 48).

Mikäli vanhemmuutta ei tueta riittävästi isän vankeuden aikana, voi lapsen ja isän välinen suhde muodostua molemmille enemmän vieraannuttavaksi kuin lähentäväksi ja isyydentuntoa kohottavaksi kokemukseksi (mts. 40). Isän ja lapsen vuorovaikutusta

tulisikin kaikin keinoin tukea myös isän vankeuden aikana tilanteissa, jolloin lapsi selkeästi hyötyy vanhempansa tapaamisesta. Tavoitteeksi tulisi asettaa riittävän hyvän isyyden toteutuminen myös erityisolosuhteissa eläville lapsille ja heidän isilleen.

3.1 Lapsinäkökulman huomioiminen vankiloissa

Vankien läheisten, esimerkiksi lasten, lukumäärästä ei ole olemassa tarkkaa tutkimustietoa. Kriminaalihuollon tukisäätiön teettämässä vankien perheiden sosiaalisen tilanteen kartoituksessa todetaan, että vankeusrangaistus voi koskettaa Suomessa arviolta kahtakymmentätuhatta perheenjäsentä vuosittain. Kartoituksen perusteella lähes kolmella neljäosalla (70 %) selvitykseen vastanneista henkilöistä oli alle 18-vuotiaita lapsia. Yli puolet Kriminaalihuollon tukisäätiön selvityksen perheistä olivat perheitä, joissa oli lapsia vain vastaajan aikaisemmasta tai aikaisemmista liitoista. Runsaalla kolmanneksella vastaajista oli perheessä ainoastaan yhteisiä lapsia nykyisen miehen kanssa. Lisäksi oli perheitä, joissa oli sekä yhteisiä lapsia että lapsia vastaajan aikaisemmasta liitosta. Joka viidennessä lapsiperheessä lapsia oli kolme tai enemmän. (Kaurala 2009, 8.)

Isän suorittaessa vankilatuomiotaan lapsi ja hänen perheensä ovat tilanteessa, jossa lapsi jää helposti sivuun myös omien ajatustensa ja kysymystensä kanssa. Lapsen elämäntilanteen, mielipiteiden sekä lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen esimerkiksi omaisnäkökulmasta käsin on vielä vähäistä suhteessa tarpeisiin ja odotuksiin. Isän vankeudesta ei myöskään aina puhuta perheissä sen oikeilla nimillä. Näin lapsen käsitys isän todellisesta tilanteesta voi vääristyä ja aiheuttaa ongelmia etenkin lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lapsi saattaa joutua elämään salaisuuksien ja puhumattomuuden ilmapiirissä, jolloin hän voi syyllistää itseään perusteettomasti asioista, joihin hän ei todellisuudessa ole millään tavoin syyllinen. Erityisolosuhteissa elävien perheiden lasten minäkuvaa tulisikin vahvistaa sekä auttaa lapsia käsittelemään tilanteeseen liittyviä vaikeita tunnetiloja, kuten lapsen tuntemaa viha- rakkaussuhdetta isää kohtaan. (Sassi 2009, käsikirjamuistiinpanot.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus vanhempiin, suojeluun, yhteiskunnan palveluihin ja mielipiteen ilmaisuun (Unicef i.a.). Suomen vankiloissa on

alettu ponnekkaammin kiinnittää huomiota lasten oikeuksiin vasta viime vuosina. Ruotsissa lapsilähtöistä työtä on tehty YK:n lapsenoikeuksien pohjalta 1990-luvulta alkaen. Ruotsin mallissa lapsilähtöinen työ on sisällytetty myös rikosseuraamusalan peruskoulutukseen. Jokaisessa ruotsalaisessa vankilassa toimii myös lapsivaltuutettu. Vankiloiden toiminnassa pyritään tukemaan vanhemmuutta, vahvistamaan vanhemmuuden taitoja sekä valmentamaan myös lasta vanhempien vankeudesta aiheutuviin fyysisten ja psyykkisten olosuhteiden muutoksiin. Ruotsin mallin pohjalta myös Suomessa on alettu tiedostaa tavoitteellisemmin vankien lasten erityisyys ja lapsilähtöisen työn merkitys vankiloissa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö i.a.)

Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö vankiloissa vaatii kuitenkin uusien toimintatapojen kehittämistä. Lapsilähtöinen työ edellyttää yhteisiä tavoitteita, ohjeita, käytäntöjä ja vastuuhenkilöitä. Myös lain tulkintaa tulisi terävöittää ja turvata perheille riittävästi tukea myös vankilan ulkopuolelta. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 43.) Kun pienelle lapselle turvataan nykyisen lain edellyttämien vähimmäisvaatimusten perusteella esimerkiksi mahdollisuus tavata isää pleksin läpi puhelimitse, voidaan kysyä, toteutuuko tapaamisessa lapsen oikeus isän tapaamiseen riittävän lapsilähtöisesti. (Kriminaalihuollon tukisäätiö i.a.) Kuvauksen kaltaista tapaamistilannetta voitaisiinkin kärjistäen verrata teknisesti lähinnä web-kameran kautta toteutettavaan yhteydenpitoon, joka ei turvaa lapsen tarvetta olla isää lähellä myös fyysisesti ja toiminnallisesti leikkien, pelaten ja mahdollisesti sylissä istuen.

3.2 Vankien perheiden lasten vertaistuki

Lapsille suunnattua vertaisryhmätoimintaa on vielä nykyisin vähän tarjolla. Syynä saattaa olla mm. koulutuksen ja sopivien ohjaajien vähyys. Lapsiryhmien ohjaaminen saataan kokea myös liian vaativaksi ja sitouttavaksi. Myös toiminnan organisointi ja rahoituksen järjestäminen vaativat yhteistyötahoilta sinnikkyyttä ja yhteistä työnäkyä.

Vankien perheille suunnattua vertaisryhmämallia on kokeiltu ja toteutettu Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -hankkeen mallintamana yhteistyöhankkeena suomalaisissa vankiloissa vuonna 2008 ja vuonna 2010 (liite 2, 56). Mukana on ollut toimijoita mm. Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, vankiloista, yhdistyksistä ja seurakunnista. Ver-

taisryhmämalliin liittyvällä ohjaajakoulutuksella pyritään takaamaan toiminnan riittävä eettisyys ja ammatillinen osaaminen. Toteutuneissa ryhmissä ohjaajille on lisäksi järjestetty Ehjä perhe -hankkeen toimesta myös oma työnohjaus. Toiminnassa on mukana koulutettuina ohjaajina vertaisia ja myös eri viranomaistahojen ammattihenkilöstöä. (Sassi 2009, käsikirjamuistiinpanot.)

Vankilatuomiotaan suorittavien lapsille suunnatun vertaistukiryhmän tavoitteena on nostaa esille lapsen ääni ja kokemus vankiperheessä elämisestä. Perustavoitteena on auttaa lasta työstämään vanhemman vankeusrangaistukseen liittyviä kokemuksia muiden samanlaisia asioita kokeneiden lasten kanssa. Lisäksi lapsella on mahdollisuus harjoitella ja käsitellä tunteitaan vertaistukiryhmässä sekä löytää selviytymiskeinoja erilaisen toiminnallisten menetelmien avulla. Samalla lapselle tarjoutuu mahdollisuus myös uusiin ystävyysuhteisiin. (Sassi & Huhtimo 2009, 4–5.)

Ryhmätöiminnan tarkoituksena on auttaa lasta käsittelemään tilannetta, jossa isä ei voi tuomionsa vuoksi olla täysivaltaisesti läsnä perheensä arjessa. Ryhmässä käsiteltävät teemat tukevat omalta osaltaan lasta myös hahmottamaan, keitä hänen perheeseensä kuuluu. Samalla pyritään vahvistamaan lapsen positiivista minäkuvaa ja isäkokemuksen voimauttavia puolia. Lapsella on ryhmässä lupa ja mahdollisuus luoda suhdettaan isään myös positiivisten mielikuvien avulla. Samalla hänellä on tilaisuus käsitellä turvallisten aikuisten ja toisten lasten kanssa aihetta niin, että myös teemaan liittyvät vaikeat asiat ja tunteet voidaan ilmaista aidosti. On myös tärkeää tarjota lapselle turvallinen paikka puhua isän vankilassa olosta oikeilla nimillä, lapsen kehitystaso huomioiden. (Sassi 2009, käsikirjamuistiinpanot.)

Jos isä on pitkään pois lapsen elämästä, voi lapsella olla ilman tukea vaikeuksia mieltää, ketä hän pitää isänään ja kenelle hän osoittaisi toiveitaan ja odotuksiaan. Vanhempien tukeminen voi vahvistaa suhdetta. Lapsi voi saada vertaisryhmän kautta kokemuksen, että hänen asiansa, tunteensa ja tilanteensa ovat tärkeitä. Vaikka perheessä on salaisuuksia, saa lapsi kokemuksen, että hänellä on lupa ja mahdollisuus itse vaikuttaa elämäänsä aikuisten tukiessa häntä ja etsiessä lapsen kanssa juuri hänen tilanteeseensa sopivia ratkaisuja. Lasta tuetaan ryhmässä myös siten, että hän saa olla lapsi. Vanhempien havahdumisen kautta lapsi alkaa uskoa itseensä, voimaistuu ja voi hyvin. (Mts. 2009.)

4 VANHEMMUUSKUVAT JA RIITTÄVÄN HYVÄ ISYYS

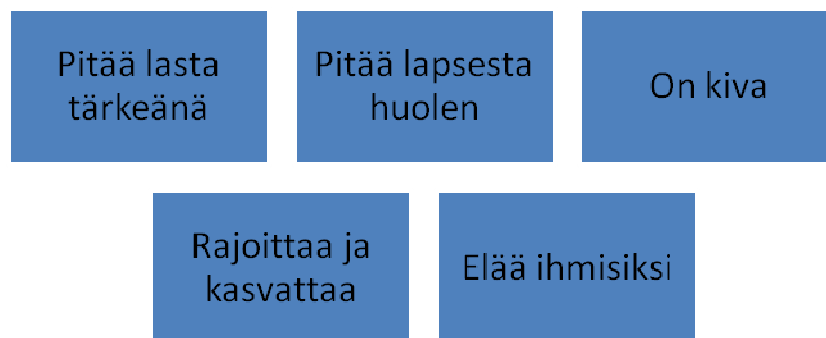
Vanhemmuutta on määritelty erilaisten vuorovaikutustapahtumassa ilmenevien roolien kautta. Isyys ja myös lapseus ovat elämänmittainen rooli. Isyyden toteuttaminen perustuu myös vahvasti isän ja lapsen sosiaaliseen positioon ja vuorovaikutukseen. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 12, 13.) Isän tehtävänä tulisi olla lukemattomissa rooleissa lapsen koko elämänsä ajan. Isä on välillä tuki ja turva, mutta myös vihollinen ja epämielinen rajojen asettaja, jota lapsi kuitenkin rakastaa. (Sinkkonen 1995, 203.)

Isän ja lapsen välinen suhde ja sen kehittyminen on nähty ensisijaisesti olevan vanhempien ja aikuisten omalla vastuulla varsinkin pienimmistä lapsista puhuttaessa. On kuitenkin tilanteita, joissa isä itse ei voi vaikuttaa isänä olemisen toteuttamiseen tapoihin, vaikka itse sitä haluaisikin. Isän vankilatuumiosta johtuva tapaamisen vaikeus, huoltajuuskiistat ja isän elämäntilannetta kuormittavat muut seikat saattavat ohentaa isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta siten, että isyys voidaan kokea riittämättömäksi sekä isän, ympäristön, että lapsen näkökulmasta (Sassi & Huhtimo 2009, 29; Kaukoranta 2009, 3.) Tällaisessa tilanteessa isän tapaamisesta hyötyvä lapsi on kaikista heikoimmassa asemassa, koska ei välttämättä tule alaikäisenä kuulluksi asiassaan.

Keskeisimpiä vanhemmuuden rooleja on kuvattu vanhemmuuden roolikartassa (liite 1, 55). Vanhemmuuden roolikartta on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän työntekijöiden kehittämä työväline, jota voidaan käyttää apuna vanhemmuuden, ja tässä tutkimuksessa erityisesti isyyden määrittelyssä. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 24–30.) Vanhemmuuden roolikarttaa on hyödynnetty myös Ehjä Perhe -vertaistukimallissa, jossa sitä voidaan käyttää mm. keskustelunavaajana esimerkiksi isyyden tehtävien ja lapsen tarpeiden määrittelyssä (Sassi 2009, käsikirjamuistiinpanot). Lapselle riittävän vanhemmuuden toteutuminen tarkoittaa, että lapsi tietää vanhemman pitävän huolen hänen fyysisistä ja psyykkisistä tarpeistaan (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 22–23).

Leena Valkosen väitöskirja puolestaan käsittelee vanhemmuuskäsityksiä lasten oman kokemuksen pohjalta. Tässä tutkimuksessa Leena Valkosen väitöskirjan lasten viisi tiivistettyä vanhemmuuskuvaa (kuva 1, 16) ja vanhemmuuden roolikartan viisi vanhemmuuden osa-alueita (liite 1: Vanhemmuuden roolikartta, 55, kuva 2, 17) yhdistää

aikuisten ja lasten vanhemmuuskuvat yhteiseen vuoropuheluun (Valkonen 2006, 38–53). Vanhemmuuskuvat luovat näin teoriapohjaa myös sille, millaisia isä- ja isyysajatuksia vankilassa olevan isän lapsi todennäköisimmin tuottaa ja mitä hän isältään odottaa ja toivoo. Olennaista kuitenkin lasten isä- ja isyysajatusten lopullisessa määrittelyssä on, että riittävää isyyttä eivät ratkaise pienet vanhemmuuden osa-alueet tai yksittäiset valinnat, vaan isänä lapselle olemisen kokonaisuus vuorovaikutustapahtumineen.

KUVA 1. Lasten vanhemmuuskuvat (Valkonen 2006)

Vanhemmuuden keskeisimmät roolit kehittyvät vanhemmuuden myötä (Helminen & Iso-Heiniemi 2009, 13). Roolikartassa jokainen vanhemmuuden rooli kuvastaa vanhemman kokemusta, joka liittyy vanhemman toimintaan suhteessa lapseen (liite 1: Vanhemmuuden roolikartta, 55). Tässä tutkimuksessa olen yhdistellyt vanhemmuuden roolikartan tehtäväalueisiin myös elementtejä kuvan 1 lasten tuottamista vanhemmuuskuvista (kuva 2, 17).

Tutkimuksen vanhemmuuskuvat

<p>Elämän opettaja on vanhempi, joka välittää lapselle elämän taitoja. Hän on myös mallin antaja, arvojen välittäjä, tapojen opettaja ja perinteiden vaalija.</p>
<p>Helminen & Iso-Heiniemi 1999</p>
<p>Elää ihmisiksi, Rajoittaa ja kasvattaa.</p>
<p>Valkonen 2006</p>
<p>Rakkauden antaja tarjoaa lapselle rakkautta, hellyyttä, lohtua ja hyväksyntää. Hän suojelee lastaan ja myötäelää lapsen suruissa ja iloissa.</p>
<p>Helminen & Iso-Heiniemi 1999</p>
<p>Pitää lapsesta huolen, Pitää lasta tärkeänä. Rajoittaa ja kasvattaa. Elää ihmisiksi ja on kiva.</p>
<p>Valkonen 2006</p>
<p>Huoltaja varustaa lapsen elämän välttämättömyyksillä; ruoalla, rahalla, levolla, puhtaalla ja riittävillä virikkeillä. Hän huolehtii myös lapsen terveydestä ja ympäristöstä.</p>
<p>Helminen & Iso-Heiniemi 1999</p>
<p>Pitää lapsesta huolen.</p>
<p>Valkonen 2006</p>
<p>Rajojen asettajan tehtävä ei aina ole helpoin. Hän uskaltaa olla ei- sanan sanoja, rajojen asettaja ja turvallisuuden luoja. Hän suojaa myös nuoren fyysistä koskemattomuutta ja valvoo hänen vuorokausirytmäänsä.</p>
<p>Helminen & Iso-Heiniemi 1999</p>
<p>Rajoittaa ja kasvattaa.</p>
<p>Valkonen 2006</p>
<p>Ihmissuhde-osaaja on keskustelija, kuuntelija ja riidoissa auttaja. Hän takaa perheen tasapuolisuuden, kannustaa ponnistelemaan vaativissakin suorituksissa. Hänen avullaan perhe opettelee pyytämään ja antamaan anteeksi</p>
<p>Helminen & Iso-Heiniemi 1999</p>
<p>Elää ihmisiksi. On kiva, Pitää lasta tärkeänä, Rajoittaa ja kasvattaa. Pitää lapses- ta huolen.</p>
<p>Valkonen 2006</p>

KUVA 2. Vanhemmuuden roolikartan ja Leena Valkosen lasten vanhemmuuskuvat yhdistettynä (Helminen & Iso-Heiniemi 1999 ja Valkonen 2006).

5 VOIMAUTTAVA VALOKUVA JA LAPSILÄHTÖINEN TYÖ

Voimauttava valokuva on terapeuttisesti suuntautunut sosiaalipedagoginen menetelmä, jonka avulla valokuvaa voidaan käyttää yksilön ja erilaisten ryhmien voimautumisprosessin aikaansaajana (Savolainen i.a.). Menetelmän avulla opetellaan dialogista tapaa kohdata esimerkiksi oma läheinen. Sen keinoin on mahdollista oppia löytämään ja tekemään näkyväksi arjessa ja sen konteksteissa piiloon jäävä arvokas, hyvä ja merkityksellinen. (Mts.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin menetelmänä ns. voimauttavan valokuvan albumikuvatyöskentelyä yhdistettynä yksilöhaastatteluun. Voimauttavassa albumityöskentelyssä hyödynnetään elämäntarinallista albumikuvamateriaalia, jonka avulla katsotaan lapsen elämäntarinaa, perhesuhteita ja erityisesti erilaisia kuvista nousevia rooleja (Savolainen 2008, 196). Työskentelyllä halutaan tässä tutkimuksessa vahvistaa ja tehdä näkyviksi erityisesti sellaisia lapsen elämänalueisiin liittyviä teemoja, jotka liittyvät isän ja lapsen väliseen hyvään vuorovaikutussuhteeseen silloin kun isä suorittaa tuomiotaan vankilassa. Tutkimuksessa halutaan nostaa esille rakentavasti myös albumikuvatyöskentelystä nousevia isän ja lapsen vuorovaikutuksen kehittämiseen ja tukeen liittyviä näkökulmia.

Koska isä on fyysisesti etäällä lapsesta vankilatuomion vuoksi, auttaa valokuvatyöskentely lasta lähemmäs isää ajatusten ja mielikuvien tasolla. Lapsen katsoessa kuvia, hän kykenee ilmaisemaan selkeämmin mielikuviaan, toiveitaan ja odotuksiaan isästään. Menetelmällä pyritään virittämään yksilöhaastattelutilanne luontevaksi ja lasta kannustavaksi. Sen arvopohjasta nousevat mm. oikeus yksilön itsemäärittelyyn sekä kykyyn löytää elämänsä voimauttavat asiat. (Savolainen i.a.)

Albumikuvatyöskentelyn tueksi laadittiin haastatteluun tukikysymyksiä. Niiden tehtävänä oli kannustaa lasta omaehtoiseen ja mahdollisimman autenttiseen ajatusten sanoittamiseen, joita ei lähdetä tulkitsemaan aikuisnäkökulmasta. Koska lapsen oma ääni ja kokemus eivät vielä läheskään kaikilta osin kuulu vankilan muurien sisäpuolelle, vankilamaailmaan, jossa isä suorittaa tuomiotaan, pyritään menetelmällä tuomaan esille lapsen oikeutta omaan asiantuntijuuteen hänen elämäänsä merkittävästi koskettavassa asiassa.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

6.1 Lapsen asiantuntijuuden kuvaaminen

Lapsilähtöisen tutkimukseni ensisijainen tavoite on kuvata lapsen ajatuksia ja kokemuksia isästä ja isyydestä isän vankeuden aikana. Tavoitteena on myös tuoda lapsi näkyväksi vaikuttajaksi omassa asiassaan. Lapsen kehitystasoa ja lapsen omaa asiantuntijuutta kunnioittaen pyritään antamaan lapselle mahdollisuus kertoa hänelle tärkeästä ihmissuhteesta sekä avataan erityisissä perheolosuhteissa elävän lapsen ajatuksia isästä ja isyydestä olemassa olevien, aikuisnäkökulmasta toteutettujen isyystutkimusten rinnalle.

6.2 Perheiden hyvinvoinnin sekä isän ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen

Tavoitteen toteutuessa voidaan suunnitella uutta ja kehittää jo olemassa olevaa isän ja lapsen välistä positiivista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa eri tahoilla ja edistää näin syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja perheiden hyvinvointia yhteiskunnassamme. Opinnäytetyöni perimmäinen tavoite on edistää erityistä tukea tarvitsevien perheiden hyvinvointia tilanteessa, jossa perheiden elämäntilanne edellyttää poikkeuksellisia voimavaroja sekä vanhempana että lapsena olemisessa. Erityisesti isän ja lapsen välistä suhdetta on pyrittävä vahvistamaan aina, kun se on lapsen edun mukaista.

Tavoitteena on selvittää, mitä lapsi ajattelee isästä ja isyydestä sekä miten hän kokee, kun isä ei ole fyysisesti läsnä lapsen arjessa. Tutkimuksen tehtävänä on vastaanottaa lapselta lapsilähtöistä tietoa siitä, kuka on lapsen mielestä isä, millainen isä on, miten isästä puhutaan ja millainen isän tulisi hänen mielestään olla. Opinnäytetyön tavoitteena on myös lisätä ymmärrystä siitä, mikä on lapsen kokemus vankilasta yleensä tai tilanteista, jolloin vanhemman vankilassaolosta ei puhuta tai kun siitä puhutaan avoimesti.

6.3 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ja siihen liittyvän yhteistyön kehittäminen

Tutkimuksen taustalla vaikuttaa vahvasti vankiloissa toteutettu Kriminaalihuollon tukisäätiön mallintama Ehjä Perhe -vertaisryhmätoiminta. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää lapselta saadun kokemustiedon avulla erityisesti vankiperheille suunnattua vertaisryhmätoimintaa sekä siihen liittyviä yhteistyökysymyksiä eri toimijoiden välillä. Lisäksi tutkitaan vertaisryhmätoiminnan merkitystä lapselle yleensä. Opinnäytetyöllä pyritään keräämään lisää tietoa tulevien lapsiryhmien sisältöön, ohjaamiseen ja toimivuuteen sekä yhteistyöhön liittyviin kehittämistarpeisiin.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusympäristö ja tutkimusaineisto

Tutkimus käynnistyi mielenkiinnostani lapsilähtöistä toimintaa ja vankiperheille suunnattuja lapsilähtöisiä vertaistukiryhmiä kohtaan. Ehjä perhe -hankkeen toiminnan kehittämiseksi kaivattiin lisäksi lasten itsensä tuottamaa tietoa (liite 2: Ehjä perhe -hankkeen vertaistukitoiminta, 56). Tutkimuksen taustalla vaikutti sujuva yhteistyö vankiperheiden työtä toteuttavien tahojen kanssa. Ilman viran-omaisyhteistyötä tutkimusta ei olisi voitu toteuttaa. Haastateltavien löytämiseksi ja perheiden motivoimiseksi tehtiin yhteistyötä mm. Rikosseuraamuslaitoksen ja Ehjä perhe -hankkeeseen osallistuneiden toimijoiden kanssa. Myös tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhemmat kannustivat myönteisellä asenteellaan opinnäytetyön etenemistä.

Alkuperäisenä tavoitteenani oli haastatella useita vertaisryhmätoimintaan osallistuneita, ikätasoltaan puhetta tuottavia lapsia. Tutkimusjoukko rajautui kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen lupamenettelyyn liittyvien käytäntöjen vuoksi (Lastensuojelulaki, 20§, 21§) muutamaa lapseen ja nuoreen, jotka olivat jossakin elämänsä vaiheessa osallistuneet Ehjä perhe -vertaistukitoimintaan. Tutkimuseettisistä syistä tutkimusjoukon tarkkaa kokoa ei ilmoiteta tässä tutkimuksessa.

Lapsilähtöiseksi tutkimusmetodiksi valitsin yksilohaastattelun, jonka tukena käytin voimauttavaa valokuva-albumityöskentelyä. Tutkimusaineistoksi muodostuivat lasten itse valitsemat ja haastattelutilanteeseen tuomat isään ja isyyteen liittyvät valokuvat sekä niiden pohjalta lasten itse tuottamat isyyden kuvaukset sekä isä- ja isyysajatukset. Lasten tuotokset muokattiin albumikuvatyöskentelyssä äänitetyistä yksilohaastatteluista ja henkilökohtaisiin valokuviin liittyvistä kerronnoista. Lopputuloksena saaduista isä- ja isyysajatuksista on muokattu taulukot sisällönanalyysiä käyttäen (liite 4: Lasten isä- ja isyysajatukset, 59).

Laadin haastattelun tueksi tukikysymyksiä varmistaakseni työskentelyn sujuvuuden siltä varalta, että lapsi ei innostuisi kertomaan kuvista itsenäisesti (liite 3: Tukikysymykset, 58). Valokuva -albumityöskentelyyn sisältyi askarteluosuutena myös lapsen oman hen-

kilökohtaisen valokuva-albumin kokoaminen ja koristelu. Valokuva-albumi jäi työskentelyn päätyttyä lapsen henkilökohtaiseksi omaisuudeksi.

7.2 Lupamenettely ja tutkimuksen eettisyys

Rikosseuraamuslaitos edellyttää tutkimuslupaa heidän omia asiakkaita tai asiakkaiden perheitä koskevissa tutkimuksissa. Opinnäytetyön aihetta valitessani oletin aluksi, että lupamenettely ei koskisi vertaisryhmätoimintoihin osallistuneita lapsia silloin, jos tutkimus suoritetaan irrallaan varsinaisista ryhmätoiminnoista, jotka ovat jo kyseisten lasten kohdilla virallisesti päättyneet. Rikosseuraamuslaitoksen lastensuojelulakiin perustuva käytäntö rajaa lisäksi lapsia koskevat tutkimukset 12 vuotta täyttäneisiin lapsiin (Lastensuojelulaki 20§, 21§).

Tutkimus toteutettiin Rikosseuraamuslaitoksen eettisiä ohjeita noudattaen. Lasten vertaistoiminnan ohjaamisen haastavuuden ja kehittämistarpeiden kannalta olisi kuitenkin tärkeää saada kerätä jatkossa myös 12 vuotta nuorempien lasten omalla suulla tuotettua aineistoa. Näin nuoremmat lapsetkin voitaisiin nähdä kompetentteina oman elämänsä toimijoina ja saada heiltä tietoa siitä, mitä pieni lapsi ajattelee tilanteestaan.

Kaikille haastateltaville ja heidän vanhemmilleen selvitettiin tarkasti tutkimuksen tarkoitus, aineiston käsittely, säilytys- ja hävitystapa sekä tiedot salassapitosäännöksistä ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimuksesta informointi tapahtui kaikille kirjeitse, puhelimitse sekä lisäksi henkilökohtaisissa tapaamisissa. Lapsille oli tärkeää kerrata vielä ennen haastattelun ja työskentelyn aloittamista tutkimuksen tavoitteet sekä se, että tutkimuksesta voi irtisanoutua koska tahansa, mikäli lapsi tai hänen perheensä niin haluaisi.

Lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä yksityisyyden suojaamiseksi tutkimuksesta poistettiin tiedot, joista lapsi tai hänen perheensä olisi tunnistettavissa. Tällaisia tietoja ovat ryhmän kokoon sekä henkilö- ja osoitetietoihin liittyvät seikat. Lisäksi poistettiin mm. tiedot siitä, millä paikkakunnilla tutkimukseen osallistuneet perheet ovat asuneet tutkimushetkellä tai missä ja koska vertaistukiryhmät ovat kyseisten henkilöiden kohdalla kokoontuneet.

7.3 Vankilatapaamiset isien kanssa ja yhteys perheisiin

Tutkimusluvan saatuani sovin vankilan johdon välityksellä tapaamiset isien kanssa. Isien tapaaminen oli tärkeää oikean tutkimusinformaation jakamiseksi sekä kirjallisen luvan ja yhteystietojen saamiseksi isien perheisiin. Tapaamani isät suhtautuivat vertaistukitoimintaan erittäin myönteisesti, ja kaikki isät toivoivat omasta puolestaan lastensa osallistuvan tutkimukseen.

Yhteystiedot saatuani informoin perheiden äitejä tutkimuksesta puhelimitse. Puhelinkontaktiani oli edeltänyt omaisten perhetapaamisten yhteydessä tapahtunut isien ennakkoinformointi perheilleen. Esittelin puhelinkeskustelussa suullisesti tutkimusta ja sen tavoitteita ja tiedustelin äitien mielipidettä tutkimuksesta sekä lapsen mahdollista osallistumishalukkuutta tutkimukseen.

Erityisen tärkeänä pidin, että lopullinen päätös osallistumiseen tuli kaikissa tapauksissa lapselta itseltään. Siksi lähetin perheille postitse tutkimusesittelyn (liite 5: Tutkimuksen esittely lasten vanhemmille, 73), lasten valmistautumisohjeet tapaamiseen sekä suostumaskaavakkeet (liitteet 6-7, 75, 77). Postituksen jälkeen soitin uudelleen perheille ja varmistin, kuinka moni lapsista osallistuisi tutkimukseen. Tutkimukseni kannalta oli ilahduttavaa saada lasten ja heidän perheidensä täysi tuki tutkimusta kohtaan. Koska perheet olivat kokeneet omassa elämässään vertaistuen merkittävänä ja tarpeellisena, oli heillä valmius liittyä kumppaneiksi myös vertaistoiminnan kehittämistä tukevaan tutkimukseen.

7.4 Yksilöhaastattelut ja albumikuvatyöskentely

Vankilakäyntieni ja puhelinkontaktieni jälkeen sovin lasten kanssa haastatteluajat ja valmistelin huolella yksilötapaamiset välipaloiheen ja askartelutarvikkeineen lapsille vertaistukitoiminnoissa tutuiksi tulleisiin tiloihin. Haastattelujen sujuvuuden vuoksi järjestin tilaan myös mikrofonilla varustetun tietokoneen työskentelyjen äänittämistä varten. Erityisen tärkeää oli varmistaa tilojen häiriöttömyys kuuluvuuden ja mahdollisimman luontevan työskentelyilmapiirin saavuttamiseksi.

Pienen haastatteluryhmän etuina oli mm. sen tuttuus, joka helpotti tutkimuksen etukäteisvalmisteluja ja auttoi lapsia motivoitumaan haastatteluun. Tiivis vertaisryhmä- ja vankilayhteistyö auttoi myös lasten vanhempia sitoutumaan tutkimuksen taustatueksi, jolloin yksilöhaastattelutilanteet muodostuivat suhteellisen tiiviiksi ja sujuviksi. Lapsilla oli tieto siitä, että asioista oli lupa puhua lapsen omalla suulla ja että heidän kokemuksensa ja ajatuksensa olivat tärkeitä sellaisinaan, ilman suorittamista.

Yksilöhaastattelua muokattiin lapsilähtöiseksi voimauttavan valokuvatyöskentelyn keinoin. Koska valokuva-albumityöskentely tässä kontekstissa oli minulle uutta, laadin varmuuden vuoksi tukikysymyksiä yksilöhaastattelua varten. Tukikysymysten tarkoituksena oli hahmottaa lapsen tilannetta sekä auttaa ja rohkaista lasta tarvittaessa suuntaamaan ajatuksiaan isään ja isyyteen liittyviin asioihin. (Liite 3: Tukikysymykset, 58.)

Tutkimukseen osallistuneet lapset toivat mukanaan haastattelutilanteeseen isyyteen, lapsen isään tai isähahmoon ja lapseen itseensä liittyviä valokuvia. Kuvat kopioitiin ja lapset kokosivat niistä itselleen valokuva-albumin samalla, kun he kertoivat yksilöhaastattelussa, miten kuvat liittyvät heidän mielestään isään ja isyyteen. Pyrin valokuvatyöskentelyllä prosessin itseohjautuvuuteen. Lapsilähtöisen näkökulman säilyttämiseksi tavoitteenani oli tehdä mahdollisimman vähän väliintuloja työskentelyssä.

Lapsilähtöistä tutkimusta toteutettaessa oli tärkeää suunnitella ja ennakoida etukäteen haastattelun kulku ja siihen liittyvät haasteet. Koska jokainen lapsi on yksilö ja alkaa työskennellä omaan tahtiinsa, hyödynsin lisäksi jokaisen lapsen kohdalla myös tukikysymyksiä. Kuvasta kerronta ilman tukikysymyksiä olisi edellyttänyt hyvin onnistuakseen lapsen ja tutkijan välistä erityisen syvää luottamusta ja kotoista tilaa.

Tutkimuksen toteutuksessa on huomioitava, että lapsille lähetetyssä ohjeistuksessa valokuvien määrä olisi ollut syytä rajata esimerkiksi viiteen kuvaan. Haastattelutilanteessa kaikilla haastateltavilla oli mukanaan eri määrä kuvia. Siksi jokainen haastattelu oli myös sisällöltään, kestoaltaan ja painotuksiltaan erilainen. Lasten tuomat alkuperäiset valokuvat palautettiin haastattelutilanteen jälkeen perheille. Työskentelyn aikana lasten toteuttama valokuva-albumi jäi lapsen henkilökohtaiseksi omaisuudeksi, jolloin hänellä on mahdollisuus palata myöhemmin albumin kuviin ja halutessaan myös lisätä siihen uutta materiaalia.

7.5 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin lapsilähtöistä tutkimusta ja sen hyödyntämistä perheiden vertaistukitoiminnassa. Leena Valkosen väitöskirjan pohjalta avautui tutkimuksen aineiston analysoinnissa vertailtaviksi lasten tuottamia luokitteluja heidän vanhemmuuskäsityksistään. Näitä luokitteluja voitiin verrata yhdessä vanhemmuuden roolikartan kanssa tämän tutkimuksen lasten isä- ja isyysajatuksiin. Teoriapohja ohjasi tutkijaa myös lapsilähtöisen yksilöhaastattelutilanteen ja haastattelukysymysten valinnassa. Koska Valkosen väitöskirjan luokittelut lasten vanhemmuuskäsityksistä keskustelivat hyvin keskenään vanhemmuuden roolikartan kanssa, saatiin teoriapohjasta riittävä tuki varsinaisen tutkimuksen toteuttamiselle.

Vanhemmuuskuvien avulla voitiin arvioida, kuvasivatko lapset isää arjessa, valokuvien tarinoissa ja muistoissa esimerkiksi huolenpidon kautta, ajan antamisen kautta, välittämisen ja rakastamisen kautta, kiltteyden kautta, rajojen asettajina, mukavina, ei liian huolehtivina, turvallisina ja kunnollisina (Valkonen 1996, 54–55). Voitiin myös arvioida, miten lasten isä- ja isyysajatuksukset korreloivat vanhemmuuden roolikartan vanhemmuuskuvien suhteen. Oli tarkasteltava myös haastattelutilanteessa nousseita muita lasten ja heidän perheidensä kontekstiin liittyviä isä- ja isyysnäkökulmia.

Litterointeja kertyi yhteensä 152 sivua. Alkuperäisenä ajatuksenani oli muokata lopulliseen tutkimukseeni lasten kerronnasta ryhmiteltyjen aihepiirien ja ajatusten pohjalta lapsilähtöisiä tyyppikuvauksia, caseja isästä ja isyydestä. Nämä ydintarinat olisivat kuvanneet lapsen asiantuntijuutta, ajatuksia ja kokemuksia isästä ja isyydestä muodostaen mahdollisesti loppuhuipennuksena jopa suuremman perustarinan lapsen ja isän välisestä suhteesta (Saaranen- Kauppinen & Puunniikka i.a.). Aineiston laajuuden vuoksi pidin kuitenkin menetelmää tähän opinnäytetyöhön liian työläänä ja vaativana.

Päädyin erottelemaan värikoodausvaiheessa teksteistä teorian pohjalta olennaisimmat ja merkityksellisimmät isyysteemat ja lausumat väreillä aihepiireittäin. Koodausyksikköinä olivat vaihdellen sanat, lauseet, kappaleet tai pidemmät tekstiosiot ja tarinat. Määritin myös aluksi jokaiselle haastateltavalle analysoinnin helpottamiseksi oman nimikkovärin. Aluksi kokosin jokaiselta lapselta myös tukikysymysten teemoihin liittyvät samantyyppiset ja samaa aihepiiriä käsittelevät isää ja isyyttä käsittelevät ajatukset yhteisten

otsikoiden alle niin, että jokaisen osio näkyi otsikon alla kuitenkin omana värinään. Otsikot muodostin luvun 2 teoriaosuudessa esiteltyjen vanhemmuuskäsitysten sekä tukikysymysten pohjalta. Päälähteenä käytin vanhemmuuden roolikarttaa, johon olin yhdistänyt Leena Valkosen vanhemmuuskäsityksen sisältöjä (kuva 2, 17).

Sisällönanalyysivaiheessa muunsin vielä isä- ja isyysajatukset yleiskielelle lukuun ottamatta tutkimuksen luonteen ja lapsen tilanteen kannalta harmittomia tekstinäytteitä. Koska lapsen käyttämä kieli on ainutlaatuista ja sisällöllisesti usein hyvin rikasta, halusin säilyttää joissakin lasten puheosuuksissa lapsen murteen tai hänelle ominaisen ilmaisutavan. Olen erottanut tutkimuksessa luvussa 8 esimerkeiksi laittamani lasten ajatukset numeroilla toisistaan kussakin aihepiirissä siten, että numeroilla ei ilmaista tutkimusjoukon henkilöitä tai määrää vaan samaan aihepiiriin liittyviä ajatuksia. Isä- ja isyysajatuksia on saattanut esittää sama tai useampi henkilö eri asiayhteyksissä. Olen keskustellut alkuperäisistä tekstinäytteistä asianosaisten lasten kanssa ja saanut heiltä luvan tekstien julkaisemiseen.

Myös yleiskielelle muunnetut ilmaisut on pyritty säilyttämään sisällöltään mahdollisimman autenttisina, vaikka tekstien muuntaminen muuttikin ilmaisujen sävyä etäisemmäksi ja yleistettävämmäksi. Toimenpiteillä halusin varmistaa lasten yksityisyyden säilymistä myös siten, että lasten ikä, kehitystaso ja sukupuoli eivät nouse tässä tutkimuksessa asiantuntijuuden määrittäjiksi, vaan isä- ja isyysajatukset itsessään. Taulukot ovat luettavissa tutkimuksen liiteosasta (liite 4: Lasten isä- ja isyysajatukset, 59–72).

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimus nosti esille lasten ajatuksia ja kokemuksia siitä, miten isä oli viettänyt aikaa heidän kanssaan ja millaista isän kanssa vietetty arki oli ollut isän kotona ollessa ja toisaalta isän suorittaessa tuomiotaan. Pyrin avaamaan lasten ajatuksia heidän kokemistaan ilonaiheista, voimaannuttavista asioista ja toisaalta myös huolta tuottavista asioista. Tutkimusjoukon tapa ajatella isästä ja isyydestä perustui pitkälti konkreettisiin, mutta toisaalta monikerroksisiin ajatuksiin. Esittelen seuraavassa tutkimustehtävien ja peruskysymysten kannalta kiinnostavimpia ja merkityksellisimpiä ilmaisuja.

8.1 Kukas sun isä on?

Kaikki haastatellut lapset kokivat läheisimmäksi kutsua isää sanalla iskä, isi tai isä. Isäpuolta kutsuttiin iskäksi tai vaihtoehtoisesti myös etunimellä tai lempinimellä, esimerkiksi ”Matti” tai ”Masa”, oman biologisen isän ollessa haastattelutilanteessa pääsääntöisesti isi. Haastattelussa tuli myös esiin, että huumorimielellä, lähinnä kaveripiirissä käytetään joissakin tilanteissa isästä myös ilmaisua äijä. Yksi haastateltavista koki ehdottoman vieraaksi kutsua omaa isäänsä etunimellä. (Liite 4, 59.)

Millä sanalla tai miten kutsut omaa isääsi?

- 1) ... Isä, iskä... Välillä sanon äijä... Emmä tiä, jossain asiayhteydessä... (naureskelee) ... Joo... se äijä on semmonen kaveripiiri ... jos puhuu jostai...
- 2) ... Sitten joku sanoo etunimelläkin, mut... En mä oo sanonu ikinä!

8.2 Isä on aina isä

Isään liittyvät lasten kuvaukset olivat pääosin lämminhenkisiä ja isää arvostavia. Niihin sisältyi myös paljon hyväntahtoista naurua ja huumoria. Vankilatuomiota suorittavien isien haastatteluissa on todettu, että isät eivät aina pidä itseään kunnon vanhempina sen perusteella, että he eivät ole kyenneet aina toimimaan itse siten kuin ovat lapsilleen opettaneet. Isien tuntema häpeä ja syyllisyys saattaa vieraannuttaa isää lapsistaan ja perheestään. (Kaukoranta, 2009, 48.)

Taulukon 2 lasten ajatukset kertovat, että isän luonteessa ja tavassa olla lapsen kanssa oli lapsen mielestä paljon ihailtavaa. Jokaisen lapsen sydämeltä tuntui löytyvän isän kokoinen paikka, jossa isä oli tavalla tai toisella nostettuna jalustalle kaivattuna ja normaaliarjesta fyysisesti puuttuvana henkilönä. Lapselle oli tärkeää myös tietää kuuluvansa isän kanssa yhteen biologisen siteen kautta tai kokemalla muutoin yhteenkuuluvuutta, turvallisuutta ja sukulaissieluisuutta isän tai isäpuolen kanssa. (Liite 4, 59–60.)

Myös yleisemmällä tasolla isyyteen liittyy paljon odotuksia ja tunnelatausta. Tästä näkökulmasta vankilan isät saattavat kokea tutkimukseni teoriaosuuden vanhemmuuskäsitteykset jossakin määrin myös hyvin vaativina. Tutkimusjoukon lasten mielestä isä sai kuitenkin olla isä sellaisenaan. (mts.)

...Siis minkälainen kaveri toi on tossa, joka kattoo sieltä kuvasta sua?

- 1) Tommonen ihan... rento ja menevä...Tommonen ehkä vähä rocktyylinen tai on se punkkariki joskus ollu, mut ei se tossa oo...
- 2) ...Ihan...Se on hauska kuulla... (isän nuoruudesta)...Huomaa paljon omia piirteitä...Tai sillai niinku mitä ajattelee... Nii on ollu aika samanlaisia varmaan niinku (kiinnostuksenkohteita)...
- 3) ...On tyytyväinen olo kun...ne ovat ollu samanlaisia nuorena kumä...Et se on just, että ollaan niinku sukulaissieluja...Tykätään samanlaisista asioista ja eletään samalla tyylillä...

Minkäslainen mies tää on tää sun isäs? Jos sun pitäis vaikka esitellä se nyt äkkiä jollekin, vaikka mulle?

- 4) Aaa...Hän on mukava ja sitten semmoinen ystävällinen ja sitten sosiaalinen ja semmoinen, niinku ...SEMMONEN! SEMMONEN just! Painavalla ÄSSÄLLÄ! (Nauraa).

No mitä sä aattelet siitä, että sun vanhemmat on ollu hyvin nuoria kussa oot syntyny?

- 5) Mmm. Hyvä vaan! Ei mitää vanhuksia vielä... Tos kuvas isää varmaan vähä jännittää tai et ainaki sillon jännitti se, että ”mitähän tosta (lapsesta) tulee? (hymyilee)...Niin, tai koko tilanne varmaan...

Mmm. Niinku se, että on yhtä-äkkiä isä?

Mh (joo)...

...Mitä sää aattelet et mikä siinä on kaikista jännittävintä, että kun nuorena tulee yhtäkkiä isäks?

- 6) ...Että pystyykö muuttamaan tapojansa sillain, että ON isä...

Mmm...Minkälainen on sun mielestä sellanen isä, joka niinkun...jos se muuttaa tapojansa, ni mitä sä niin kun ajattelet... millanen isän pitäisi olla?

...Emmä sillain...Kato mä tarkotin, että isää jännittää tässä, että pystyykö se, mutta ei sen oikeesti tarte...Isä on aina isä...Ei siinä tarvi mitään tehdä...

8.3 Lapsen ilot ja huolet

Kaikki haastatteleman lapset ilmaisivat isä-ajatuksiaan suhteellisen valoisasti. Myös silloin, kun lapsi kertoi huolistaan ja pettymyksistään suhteessaan isään, ei sisällöissä tullut esille ammatillisesti ennakoimattomia yllätyksiä tai sellaisia asioita, jotka olisivat edellyttäneet esimerkiksi välittömiä lastensuojelullisia toimenpiteitä. Tutkimusasetelman näkökulmasta pidän tärkeänä myös sitä, että tutkimuksen lasten tuottamat ajatukset nähdään merkityksellisiä sellaisinaan. Ne tulisi huomioida kontekstissa, jossa lapset ja heidän perheensä elävät ja jossa toimintaa kehitetään.

Lasten ilonaiheet suhteessa isään liittyivät mm. sukulaissieluisuuteen, yhteenkuuluvaisuuden tunteisiin, arkiseen yhdessäoloon yleensä sekä huumoriin ja turvallisuudentunteeseen siitä, että isä on etäsuhteesta huolimatta olemassa lasta varten jossakin. Erityisen lämpimästi lapset muistelivat tuomiensa valokuvien kautta yhdessä vietettyjä perhejuhlia ja matkoja. Myös tavallinen arki isän kanssa ilahdutti lapsia. Lasten kertomia hyviä asioita on luettavissa liitteestä 4, jossa ilonaiheita on luettavissa lähes jokaisen taulukon osioista (liite 4: Lasten isä- ja isyysajatukset, 59–72).

Lasta hämmentävät tai huolta aiheuttavat ajatukset on koottu taulukkoon 3, Hämmentävät tai ei niin mukavat asiat isästä ja taulukkoon 10, Mitä lapsi ajattelee vankilasta (Liite 4, 60–61, 69–72). Lasten murheisiin ja huoliin liittyi mm. ajatuksia isän alkoholinkäytöstä, poissaolosta yleensä, suhteen muuttumisesta isän ja lapsen välillä, isän tavasta ratkaista ristiriitoja sekä esimerkiksi isän valinnoista, jotka ovat aikanaan johtaneet vankilaan joutumiseen.

Leena Valkosen tutkimuksesta poiketen (Valkonen 2006, 94.) joissakin lasten kommentissa lasten huomio kiinnittyi suhteellisen vahvasti, mutta hyväntahtoisesti myös isien pukeutumistapojen arvosteluun (liite 4, 63). Isän ulkoisen olemuksen arvostelu liittyy osittain lasten ikään ja oman identiteetin etsimiseen. Varttuneemmat lapset eivät halunneet toisaalta myöskään tuoda esille isän pikkuvikoja vaan totesivat lojaalisti, että ke-

nenkään luonnetta ei voi muuttaa ja luonneasiat ovat pieni ongelma ajateltaessa lasten elämäntilannetta kokonaisuutena (liite 4, 61).

Vanhemmuuden yksi haasteellisimmista tehtävistä on omata hyvät ja maltilliset kommunikaatiotaidot sekä kyky ottaa esille rakentavasti vaikeitakin asioita. Isän tapa ratkaista ristiriitoja huutamalla oli tutkimuksessani selkeästi seikka, joka hämmensi ja ärsytti lapsia. Yhteisen ajan vähyys ja isän poissaolo yhteisestä arjesta olivat myös asioita, joita lapset toivat työskentelyssä esille.

- 1) ...No ku se ...No nyt ku mä...Sillon ku mä oon nytte isompana, ni se ei oo ollu kovin paljo kotona eikä sil oo samallalailla mulle aikaa.

Mitä sä aattelet silloin jos sä oot tehny jotai väärin tai virheen tai jonkun, nii mitä sä toivoisit isältä silloin?

- 2) Että se ei huuda... Koska mä en jaksa ikinä kuunnella ...

Mites sen sitte pitäis tehdä?

Sen pitäis vaa sanoo asiat suoraan eikä niinku alkaa raivota siitä...Mun mielest siitä oppii kaikkein parhaiten, koska ei huutaminen auta mitään...

8.4 Isä elämän opettajana

Lasten ajatukset isästä elämänopettajana on koottu taulukkoon 5 (liite 4, 63–64). Lasten isäajatukset liittyivät isän kertomista saduista ja tarinoista oppimisesta perinteiden ja arjen sekä ihmissuhdetaitojen opetteluun. Myös isän mukanaolo matkoilla, perhejuhliissa ja harrastuksissa oli antanut lapsille monenlaisten elämäntaitojen pääomaa.

Isällä on keskeinen vaikuttajan ja mallin antajan rooli lasten elämässä omien arvojen välittäjänä. Opettamalla lapsille sosiaalisia taitoja, elämässä tarvittavia tapoja sekä vaalimalla lapsen identiteettiä ja juuria tukevia perinteitä, voi isä merkittäväällä tavalla tukea lasta aikanaan omaan itsenäiseen elämään. (Helminen & Iso-Heiniemi, 26–27.) Lapsi piti elämässään tärkeänä sitä, että hänellä on joku, joka pitää lasta niin tärkeänä, että haluaa opettaa hänelle elämän pelisääntöjä (liite 4, 63–64).

Opettamiseen kuuluu myös rajoittaminen ja kasvattaminen. Elämäntaitojen opetteluun ei myöskään tarvinnut olla lasten mielestä haastavaa puurtamista, vaan isän kivuu-

della ja huumorilla on elämäntaitojen oppimisessa suuri merkitys (liite 4, 61–64). Elämäntaitojen opettamisessa isän vahvuusalueena toimivat myös erilaiset tarinat.

8.4.1 Isä kertoo tarinoita, opettaa ja vaalii perinteitä

Elämänopettaja-isän kertomat tarinat voivat olla lapsen muistoissa monenlaisia tunteita herättäviä. Parhaimmillaan ne opettivat lapselle elämän realiteetteja tai jäivät ravitsemään lapsen luovuutta ja tunne-elämää lapsen varttuessa vanhemmaksi. Tarinoiden kertomiseen liittyy kuitenkin myös haasteita. Lapsi saattoi jäädä kantamaan vuosiksi eteenpäin herkässä tunnemaailmassaan tarinan synnyttämiä pelkoja tai väärinkäsityksiä. Isällä tulisikin olla tarinoita kertoessaan taitoa muuntaa tarina lapsen kehitystasoa vastaavaksi ja olla valmis palaamaan tarinaan myöhemmin selittäen lapselle uudelleen tarinan synnyttämiä kysymyksiä.

Nii sä hymyilet ja jopa taidat melkeen nauraa siellä? (Valokuva mökkirannasta)

1) Johoh...(nauraa)...Ja isi uittaa mua...Koska mä en uskaltanu uida yksin, koska se kertosi mulle sillon semmosen tarinan, et tuolla...keskel lampeen...ku siel oli semmonen lintu mikä lähti sukeltaa...Ni sit se sano siit ku semmone Ahti tai joku otti sen linnun...Semmonen veden, semmonen ukkeli...Et jos siel ui ilman niinku mitää, et joku pitää kiinni, ni sinne ...Sit se Ahti vie...ja sit mä en uskaltanu uida yksin (hymyilee)...

Oisiksä muuten uinu siellä yksin?

Noo varmaan...Tai emmä tiijä...En mä varmaan osannu uida vielä...Ja ehkä jotenkin sit mä en uskaltanu mennä ilman ketää. Mä muistan sit ku iskä lähti tost ni mä aloin itkeen, koska sit mä luulin, et se Ahti tulee ja vie mut...Ku se oli nii tummaa se vesi...Ja sit siel oli juur joku lintu uis-kentelemas ni sit se meni yhtäkkii veden alle...Emmää ees aatellu, et se vois sukeltaa ...kalan! Nii, ja jos se on joku kuikka tai joku ni joka sukeltaa ni nehän nousee ihan eri paikasta ylös eikä pikkulapsi sitä voi tajuta et ... – Niin! Niin, sit mun ...Mä sanoin mun mielest iskälle et tuol on joku lintu ja sit se tippus **ja sit, sit se selitti mulle...!**

Isän ollessa vankilassa vastuu traditioiden ylläpitämisestä perheessä saattoi siirtyä tilapäisesti myös perheen lasten tehtäväksi.

Jouluevankeliumi... jäikö lukematta?

1) Mä luin!(Perheen esikoinen).

Lasten kuvissa oli paljon jouluun ja muihin perhejuhliin liittyviä kuvia. Tässä tutkimusjoukossa kuviin liittyi pääosin hyviä ja valoisia muistoja. Traditiot koettiin tärkeiksi, ja kuvien perusteella tutkimusjoukon perheissä vaalittiin niitä. Isällä oli myös tärkeä paikkansa perhejuhlissa ja lapsen reaktio muistellessa isän poissaoloa tärkeästä tilanteesta näkyi tutkimustilanteessa hämmennyksenä. Tilanteesta ei esimerkiksi muistettu tai osattu kertoa sanallisesti juuri mitään.

Lapsi saattoi myös selittää asian parhain päin ja kuitata tilanteen sanomalla, että isän poissaolo täytyi vain ymmärtää tai tilanteesta täytyi vain pärjätä. Perhejuhliin lapsi toivoi samojen tuttujen asioiden toistuvuutta. Toistuvuuden, turvallisuuden ja pysyvyyden toivomus näkyi myös lasten tuomissa perhekuvilla siten, että useampi tutkimusjoukon lapsista kiinnitti huomiota myös esimerkiksi kodin tuttuihin esineisiin ja muihin yksityiskohtiin, joiden lapsi toivoi säilyvän samoina vuodesta toiseen.

- 2) Mh...(Joo)... Me aina katotaan teeveestä, mikä se on...joulurauhanjulistus. Nii se katotaa ja sit katotaa mikä se on se lasten joulupukki... Joulupukin kuumalinja? ...Koko se juttu katotaa...tai se pyörii taustalla...ja toi joulukuusi...**Se on aina oltava toi sama!**

Joulukuvia katsellessa lapsen ajatukset saattoivat kiinnittyä myös isän antamiin elämänohjeisiin, joita lapsi arvosti. Lapsi arvosti isässään tiettyä elämäntyyliä, reippautta, säästäväisyyttä ja täsmällisyyttä sekä sitä, että isä ei ollut laiska. Lapsi piti myös tärkeänä sitä, että isä neuvoi ja opetti häntä siinä, mikä on elämässä tärkeintä. Keskusteltaessa isän antamista elämänohjeista lapsi saattoi todeta itse, että ei niin kovin hyvin muistanut välttämättä isän ohjeistuksia sanoina. Aikuisen onkin lasta kasvattaessaan tärkeää tiedostaa, että monet elämän eväät painuvat lapsen mieleen sanojen sijasta myös tekoina. Isyyden tekojen merkitykset korostuvat lapselle toiminnallisuuden kautta, jota on vielä nykyisissä suljetun vankilan olosuhteissa vaikeaa toteuttaa (Kaukoranta 2009, 49).

Oliks ne (isän elämänohjeet perhejuhlissa) semmosia asioita, että ne olis voinu vähä paina mieleenki?

- 3) Kyllä varmaan painoin mieleen, mutta ei sanoina vaan niinku tekoina...

...Onks se (elämänohjeiden antaminen) sitä enemmän sitä yhdessä-oloa ja jutustelua?

Joo, sitä!

Lapsi arvosti isässään myös rehellisyyttä ja aitoutta. Leena Valkosen tutkimuksessa lapset suhtautuivat vanhempien päihteiden käyttöön erittäin kielteisesti (Valkonen 1996, 95). Erityisen merkityksen myös tässä tutkimuksessa saivat ne isän antamat elämänohjeet, jotka oli annettu lapselle selvin päin, ilman päihteitä.

- 1) Noo...Just, et se on mukavaa. Se on kiva...Koska silloin se on totta. Ihan varmasti totta ku selvin päin jotai sanoo...

8.4.2 Olenko isälle tärkeä

Leena Valkosen vanhemmuuden mallin mukaan soveltaen lapset kiinnittivät isässään elämän opettajana huomiota erityisesti siihen, pitikö isä heitä tärkeänä ja tekikö isä mielellään lastensa kanssa yhdessä arjen tavallisia asioita (Valkonen 1996, 96). Lapset arvostivat isän läsnä olevaa keskustelua ja yhdessäoloa, mutta noteerasivat myös aikuisten maailman poissaolevuuden ja huolet sekä tilanteesta nousevan epätietoisuuden tunteen omasta merkittävyydestään.

Mitäs te teette yhdessä ku te tapaatte, vaikka nyt isin kanssa (siviilissä)?

- 1) ... Yhdes vai?

Mh.

...No ei oikee muuta ku jutellaa...

Mh. Minkäslaisista asioista te juttelette?

Et mitä mä oon tehny...Tai ei sillai oikee...Mää aina selitän ainoostaan ja sit se o vaa, et jaa jaa...et ei se kysele...tiijä onks se kiinnostunu mun asioista...

Nii sä et sitä oikee tiijä?

Ni...

8.4.3 Isä kasvattaa ja elää ihmisiksi

Lapset eivät odota elämänopettaja-isältään vain toveruutta ja kivuutta, vaan toivovat isältä myös kykyä sopivasti rajoittaa ja kasvattaa. Isän omalla esimerkillä ihmisiksi elämisestä on lapselle suuri merkitys. Erityisesti isien alkoholin ja päihteiden käyttö

ärsyttää lapsia. (Valkonen 1996, 94–95.) Myös Nina Halme kiinnitti tutkimuksessaan huomiota isien alkoholin käytön negatiivisiin vaikutuksiin arvioitaessa isän ja lapsen yhdessäoloa (Halme 2009, 118).

Minkälaisista asioista sä et pidä isässä?

- 1) ...Sillon kun se (isä) on juonut, niin se on vaa ärsyttävä...
- 2) ...Ärsyttävää iskässä?...Mmm...No...isin alkoholin juonti...

Lasten mielestä isän tehtävänä on myös laittaa rajat lapsen kiukuttelulle ja ei-toivotulle käyttäytymiselle sekä olla esimerkkinä siinä, miten elämässä toimitaan (Valkonen 1996, 95).

...Minkälaisii asioita ne ...Uskallaks sä sanoo tässä, et minkälaisia asioita on sellaset, mistä isit suuttuu?

- 3) No...Jos mä oon...tai ...bilettämässä ja rällästämässä ja sitten jos mä jotain tyhmää ja...niin. Siinä... Niin se suuttuu...

Haastattelussa lapset kykenivät arvioimaan vaikuttavasti oman käyttäytymisensä syitä sekä myös oman toimintansa vaikutuksia isän käyttäytymiseen. Lapsen kommenttiin sisältynee myös toive siitä, että isä suuttumisen sijaan oppisi ymmärtämään häntä paremmin. Keinoja aikuisen ja myös lapsen oman ymmärryksen lisäämiseen voidaan löytää mm. Ehjä Perhe -vertaistukimallissa käytettävistä menetelmistä (Sassi, 2009, Käsi-kirjamuistiinpanot).

**No minkälaisista asioista iskä sitte suuttuu tai on vihanen sulle?
...Onks se koskaan vihanen?**

- 4) On se joskus... Sillon jos mää koko ajan kitisen jotai...

Minkälaisista asioista sää kitiset, ku sää kitiset?

No jos mää oon huonolla tuulella tai suuttunu...

Mmm...Mutta aatteleks sää, että sulla vois olla joku syy olla suuttunu?

Aina mulla on joku syy...Muka syy...(nauraa).

Mmm...??

Tekosyy...että saisin huomioo...

Aaa! (nauraa).

8.5 Isä rakastaa

Rakkauden antajana isä tarjoaa lapselleen rakkautta, hellyyttä, lohtua ja hyväksyntää. Hän toimii lapsen elämän suojeelijana ja ottaa osaa lapsen iloihin ja suruihin. Valkosen lasten vanhemmuuskuvan mukaan rakastava isä pitää lapsesta huolta. Hän on myös kiva ja rajoittaa ja kasvattaa lasta sekä antaa lapselle mallin rakastavasta isästä omalla esimerkillään. Isän kivuus ei synny lasten mielestä rajattomuudesta, vaan siitä, että isä on valmis joustamaan asettamistaan rajoista harkintansa mukaan. (Valkonen 1996, 80–81.) Vankilaolosuhteiden vuoksi isän mahdollisuudet toimia läsnä olevana vanhempana lapselleen ovat huonot. Isän sitoutumisella isyyteen on kuitenkin lapsen elämän kannalta suuri merkitys.

8.5.1 Sen vaan tietää ja tuntee

Lapselle rakkaus ei ole välttämättä suorittamista, vaan sisäistä tietoisuutta siitä, että hän on tärkeä omana itsenään. Puhuttaessa isän rakkaudesta lasta kohtaan liikuttiin haastattelutilanteessa yhdellä lapsen reviiirin herkimmistä alueista. Vaikka luottamus haastattelijan ja lasten välillä toimi hyvin, oli haastattelussa osalla lapsista vaikeuksia puhua isän ja lapsen välisestä tunnesiteestä. Useimmista vastauksista oli kuitenkin pääteltävissä, että positiivinen tunneside isään oli hyvinkin vahva.

Mistä sä tiedät että sun isä rakastaa sua?

1) ...Hirveä kysymys! En mä vastaa...

Et vastaa?

Ei kun miten mä vastaan?

Niin siis ...se on vaikea kysymys ...Tai sitä on...

Sen tietää! Se on vastaus!

Sen vaan tietää...?

Niin.

Tutkimuksen lasten ajatukset isästä rakkauden antajana on koottu taulukkoon 6 (liite 4, 64–65). Tähän osioon yhdistyvät myös monet lasten isään kohdistuvat toiveet ja odotukset. Toiveisiin ja odotuksiin liittyvät isä- ja isyysajatukset on koottu taulukkoon 11 (liite 4, 72).

Rakkauteen ja välittämiseen liittyvät lasten isä- ja isyysajatukset koostuivat osin myös hyvin yksinkertaisesti toteutettavista asioista. Niiden toteuttaminen edellyttää kuitenkin isältä yhdessäolon aikaa, paikkaa ja toimintapuitteita. Lasten saattoi olla vaikeaa arvioida ja sanoittaa suhdetta ja isän rakkautta lastaan kohtaan. Vankilan etä-isyys voikin kaivata isän mahdollisuuksia todistaa lapselle, että perimmäinen tunneside ei ole muuttunut isän vankeuden myötä.

Isän olisi tärkeää löytää myös itsestään oma rakastettavuutensa ja ainutkertaisuutensa, että hän voisi jakaa hyväksyntää, rakkautta ja hellyyttä muille. Rakkauden antaminen lähtee myös vanhemmuuden roolikartan mukaan siitä, että isä kykenee rakastamaan ensin terveesti myös itseään (Helminen & Iso-Heiniemi 1996, 25). Isän identiteetin tukeminen sekä kannustaminen isän oman elämänhistorian tutkimiseen ja oman itsen hyväksymiseen on haaste, joka tulisi huomioida kaikessa vankeja ja heidän perheitään tukevassa työssä. Etenkin vankilan isäryhmissä ja yksilökeskusteluissa aihetta tulisi käsitellä säännöllisesti ja tarjota erilaisia mahdollisuuksia aiheen käsittelemiseksi.

... Mistä sä tiedät, että isi rakastaa sua?

2) Mistä vai? Noo... Emmätiä... Mää tunnen sen.

Sää tunnet sen ...Mut se on kuitenkin sellanen (tunne) et sä voit sanoa et sä tiedät, et isi rakastaa sua?

...Joo ja kyl se sen monta kertaa on sanonukki... (Kuiskaa...ääni katoaa).

...Mistäs sä tiedät ...tai tiedätkö sää että ...mitä arvelet X:stä? Rakastako se sua...sun mielestä...sillee niinkö isä rakastaa, isänä?

3) No varmaan.

...Mistä sä tiedät? Onks se enemmän sellasta välittämistä?

...No... ehkä siltä väliltä...

...Välittämisen ja rakastamisen väliltä. Mut mistä sä tiedät sen?

No...ootas vähän...No äiti on ainaki sanonu että, ...että kun "X" on vaikka jossain puhelimessa, niin ...lähettää terveisiä ja kaikkea...Jotenkin se välittää niin kuin vaikka kuin omista muksuistaan...(mutinaa)... Ja se haluaa kuulla, mitä meille kuuluu ja tietää missä mennään ja mitä tapahtuu...

Isän läsnäolo lapsen elämän taitekohdissa on vankilaolosuhteissa elävälle isälle usein vaikeaa tai mahdotonta. Herkkä lapsuus eri vaiheissaan vaatii isältä suojan antamista ja nähdäksesi tulemisen kokemusta. Lapsella on tarve kokea isän hyväksyvä katse ja lapsessa olevan hyvän tunnustaminen ilman ehtoja (Helminen & Iso-Heiniemi 1996, 26.)

8.5.2 Yhteiset haaveet ja unelmat

Lasten elämässä tärkeällä sijalla olivat yhteiset haaveet ja unelmat isän kanssa. Tutkimuksessa lasten isä- ja isyysajatuksiin liittyvät haaveet, unelmat ja toiveet on koottu taulukkoon 11 (liite 4, 72). Vaikka lapsi saattoikin vastata sanalla ”emmätijä”, kysyttäessä, mistä hän tietää, että isä rakastaa häntä, oli hän valmis toisessa kohtaa haastattelua tuomaan esille yhteisiä unelmiaan isän kanssa.

...Jos sillä iskällä olis vaan sulle aikaa, nii mihin te menisitte tai mitä te tekisitte?

1) ... Me mentäs ostaa mulle hevonen!

Nii justii! (Naurua. Hevosharrastus on tiedossa).

...Koska isä ja määhä haluaa hevonen...Mut siit ei muut oo kovin innoissaan...(hymyilee).

Mites te sitte isän kaa ne yhteiset työnne jaatte kun teil on se hevos-farmi?

En tiijä...

Mitä isä hoitaa siellä? Mitä asioita?

Se saa kantaa vedet...

(Naurua) Isä kantaa vedet...Mitä muuta? Luo lannat vai?

Ei se mua haittaa...Se on mun hommia...

No entäs sit nää hevosten reenaamiset ja ...?

Molemmat varmaan...

8.5.3 Kiva isä

Leena Valkosen mallissa rakastava isä antaa lapselleen kokemuksen hänen ainutkertaisuudestaan ja arvokkuudestaan. Kiva isä on isä, jonka kanssa lapsi voi leikkiä ja hullutella. Toisaalta kiva isä antaa lapselleen myös rajat. (Valkonen 1996, 95.) Ajatuksia kivasta isästä on koottu mm. taulukkoon 2 ja 4 (liite 4, 59–60; 61–62). Haastattelutilanteissa isän kivuutta kuvasivat mm. yhteinen huumori ja retket. Lapsi toi isän kivuutta esille mm. muistelemalla perheleirin uintiretkiä pellehyppyineen.

Millainen mies toi isä niinku on?

1) Se on aika hupaisa! Joo...(naurua).

8.6 Isä rajoittaa

Isän tulisi olla toisaalta kiva myös siten, että hän kykenee tarvittaessa myös rajoittamaan ja kasvattamaan lasta (Valkonen 1996, 95). Isän vanhemmuuden taidot rajojen asettajana lapselleen leikkasivat tai sivusivat näin jokaista vanhemmuuskuvaa. Tässä tutkimuksessa esiintyviä lasten ajatuksia rajoittavasta isästä on koottu taulukkoon 8, Isä rajojen asettajana (liite 4, 67–68).

Isän tehtävänä on pitää lapsesta huoli huolehtimatta hänestä kuitenkaan liikaa. Liikaa huolehtiva vanhempi ei Valkosen tutkimuksen lasten vanhemmuuskuvan mukaan enää ollutkaan kiva, mukava ja reilu (Valkonen 1996, 56). Liika huolehtiminen saattaa ärsyttää lasta. Taulukon 8 kohdissa 1 – 20 olevat lasten ajatukset rajoittavasta isästä sisältävät lasten kuvauksia isän vahvoista tunneilmaisuuksista sekä esimerkiksi ehdollisista lahjoista ja palkinnoista. Lapset toivat esille myös tilanteita, joissa isän rajojen asettamista ei koettu varsinaisesti kyseenalaiseksi, mutta ei aina niin kovin reiluksikaan. (Liite 4, 67–68.)

Mitä sä toivosit , miten isin pitäs ku se on nähny sut pahoilla teillä, ni miten sen pitäs sitte käyttäytyä?

1) Olla hiljaa.

Ei se sais mitää kommentoia?

Ei.

Mmm. Et se ois sulle niinko parempi, ettei se ois niinku, se ei ois tietäkseenkää, et sul on jotai käynny ?

Joo.

Lapsesta huolehtiminen rajoja asettamalla ja rajoista oikeudenmukaisesti kiinni pitäen voi olla vankilan isille erityisen kuormittava haaste ilman lisätukea. Tiukasti rajatut tapaamiset täyttyvät molemminpuolisista odotuksista, jolloin lapsen kanssa vietettävä aika haluttaisiin käyttää positiivisiin asioihin. Isällä voi olla suuri kiusaus tehdä esimerkiksi lyhyistä tapaamisista juhlahetkiä, joihin ei kuulu lapsen rajoittaminen tai moittiminen, kun lapsi on tehnyt väärin.

2) ”Tiedän siitä, että olen isän lempilapsi, että saan isältä niin monta asiaa periksi” (liite 4, 67).

Mmm. Ja onks ne just ne semmoset pienet välittämiset, mitkä sua vähä ärsyttää...Että tu syömään ja tota ei saa tehdä sitä ja ei saa tehdä tätä...

3) Noo...Ja kyllä se joskus, jos se on kuullu niin, ...että mä oon tehny niin (jotain luvatonta), niin se sanoo, että ”Emmää mitään muuta ku mää vaan sanon sen verran, et ku mää välitän susta...” (Mutinaa...).

Miltäs se tuntuu?

... (mutinaa) Oudolta!

Oudolta?

(Hymyilee, mutinaa)...Kivalta...

Nii...Et jos ei se sanois mitään ku sä teet jotain tyhmyyksiä, ni miltäs se sitte tuntuis?

Nhmmh...?

Kukaa ei välittäis?

Nii...Tyhjältä...

Kuvasta kerronta:

4)... No yleensä (meille tulee isän kanssa jouluna riitaa siitä) ku... Mää haluaisin aina heti avata ne lahjat...Mutta sit ku me aina syödään eka ja käydään saunassa ja...nii....Eei sitte ikinä avata niitä lahjoja eka, vaikka mää haluaisin...

8.7 Isä pitää huolta ja välittää

Keskeinen huolenpidon ulottuvuus koostuu rakkaudesta, välittämisestä, huolehtimisesta, kotitöiden tekemisestä, rajojen asettamisesta, auttamisesta ja elättämisestä. Huolenpidolla on Valkosen mukaan korostunut merkitys vanhemmuustutkimuksessa. (Valkonen 1996, 94–96). Lasten ajatukset isästä huoltajana ja perustarpeiden tyydyttäjänä on koottu taulukkoon 7, Isä huoltajana (liite 4, 65–67). Lasten asiantuntijuus isän huoltajuudesta liittyi useimmiten lasten isäkokemuksiin ennen isän vankila-aikaa. Jos isällä oli ollut mahdollisuus viettää lapsen kanssa aikaa varhaislapsuudessa, vaikutti se positiivisesti isän ja lapsen väleihin myös myöhemmin isän suorittaessa tuomiotaan.

Vankilaolosuhteet totuttavat ihmisen yleensä laitoksen säännölliseen päivärytmiin ja aikatauluihin. Isän vapautuessa vankilasta yksi suurimpia haasteita on sopeutua jälleen arkeen isänä, joka vastaa myös lapsen perustarpeista. Kotioloissa perheen kanssa arjen rutiinit ovat erilaiset ja vaativat isältä usein toisenlaista aktiivisuutta ja vastuunottoa.

Vankilassa olevaa isää myös huolettavat usein lapsen perustoimeentuloon ja arjessa selviytymiseen liittyvät asiat (Kaukoranta 2009, 42).

Mitäs sää aattelet, et niinko iskä tommosen pienen lapsen hoitajana, niin minkälainen iskä oli?

1) Ihan mukava...Ja osas hoitaa mua (hymyilee)!

...Minkäslainen iskä on ruoanlaittajana?

2) Kyllä se tykkää ruoan laittaa ja se on ihan hyväki tekeen...Kyllä se aika useinki tekee ruokaa meille...

8.7.1 Pääasia, että luettii!

Kaikki haastatellut lapset tuottivat isä- ja isyysajatuksia isän tärkeästä roolista virikkeiden antajana ja mahdollistajana. Yhdessäoloa isän kanssa arvostettiin. Aihetta sivuttiin useasti viittaamalla esimerkiksi isän kanssa tehtyihin matkoihin ja leireihin, leikkeihin, pelaamiseen, lukemiseen ja harrastuksissa kannustamiseen. (Liite 4: Lasten isä- ja isyysajatuksiset, 59.)

Kuva, jossa luetaan kirjaa:

Sä oot edelleen isän sylissä ja isä lukee sulle kirjaa... No luitteks te usein isän kanssa?

1) Joo. Mä muistan ulkoo noi kirjat! Sen mä muistan että se luki ihan sika nopeesti...(hymyilee).

... Lukiks isä sen takii nopeemmin et sais itte mahdollisimman äkkiä tän kirjan loppuun, vai tota...? (Hymyilee).

Niin ehkä, koska se tiesi että mää pyydän lukee vielä uuden kirjan... (Hymyilee). Nii, ja pääasia että luettii!

8.7.2 Isä auttaa ja antaa aikaa

Lasten suhde rahaan ja materiaan on muuttunut viime vuosikymmeninä itsenäisemmäksi ja myös itsekkäämmäksi. Rahasta on tullut merkityksellinen väline lasten sosiaalisissa suhteissa sekä heidän asemansa varmistajana mm. kaveripiirissä. Rahalla on totuttu myös kompensoimaan asioita, joista vanhemmat saattavat tuntea syyllisyyttä. Liiallinen rahan antaminen ja ylenpalttinen lahjominen saattavat kuitenkin kääntää lasten ajatukset arvostetusta isästä myös päinvastaiseksi. Lapsi voi reagoida samalla tavoin myös muihin vanhemmuuden ääripäihin, esimerkiksi liialliseen huolehtimiseen, lapsen asioihin puuttumiseen ja kivuuteen. (Valkonen 1996, 55–56.)

... Mitä sää luulet että isä on sitte ajatellu sillon ku on ollu taloudellisesti tiukkaa ja...huolia murheita sen kanssa ni...

1) Emmätiä...Ehkä tavotteli vähä liikaa...Kyllähän sitä nyt...Eihä ikinä liian tiukkaa...Kyl Suomessa ny aina ruokaa saa...Se on ollu se suurin juttu, että on ollu väärässä seurassa ja väärään aikaa...aika monta asiaa elämässä niinko... niitannu sillai... tietyt asiat menemään tietyllä tavalla...

Mikäs sun mielestä on isin tapaamisessa parasta?

2)....(pyörittelee hiljaa silmiään)

Ihan saat sanoo rehellisesti...

(Vienosti) ...Se antaa mulle rahaa!

Se antaa sulle rahaa!

Mmm. Tää oli hirveen tärkeä vastaus. Noin määhän oisin varmaan voinu sanoo sun ikäsenä (Hymyilee).

...Mut ei se aina! Mun pitää tehdä paljon töitä!

Isän saatavilla olo lapsen arjen apuna ei ole vankilasta käsin mahdollista. Isän konkreettinen apu kuitenkin merkitsi lapselle hyvin paljon arjen selviytymisessä. Kun isä on vankilassa, saattoi lapsen tukiverkossa olla tässä kohden aukko. Lapsille oli tärkeää, että isä olisi heidän elämässään mukana neuvomassa koulutehtävissä ja kannustamassa esimerkiksi harrastuksissa. Lapset arvostivat isän taitoja sekä konkreettista ja apua ja tukea. (Liite 4: Lasten isä- ja isyysajatukset, 59.)

Minkäslaisia asioita isäs painotti?

3) Taitoa, syöttöä ...Sellaisia erilaisia syöttöjä...Muut valmentajat lähinnä juoksuttivat ja jotain tollasta...Se tiesi jotain jalkapallosta toisin kuin

muut! ...Niin kun ton ikäsissä...Yleensä oli aika aneemisia ne muitten valmentajien reenit...kiteytettynä...

Millaisissa asioissa saat isältä apua?

- 4) Pyydän isältä apua matikanläksyihin, koska hän on siinä parempi kuin äiti eikä hermostu niin helposti neuvomiseen.

8.8 Isä ja ihmissuhteet

Isyyden toteuttamiselta ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseltä vankilaolosuhteissa vaaditaan paljon. Isä voi kantaa mukanaan myös oman lapsuutensa ja menneisyytensä tunnetaakkaa sekä omaa kokemustaan tulla kuulluksi ja ymmärretyksi (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 28). Lapsi puolestaan odottaa isältään nähdäksi tulemista, hellyyttä, herkkyyttä, hauskuutta ja kärsivällisyyttä sekä leppoisaa kuuntelijaa ja kannustajaa keskusteluihin. Vankilan tapaamiskäytännöt ja olosuhteet eivät tue riittävästi isän ja lapsen suhteen kehittymistä. Tapaamisolosuhteita voitaisiin kohentaa suljetussa vankilassa esimerkiksi järjestelyillä, joissa lapsella olisi mahdollisuus viettää aikaa isän kanssa vapaammin, lapsen tarpeet huomioiden. (Kaukoranta 2009, 40, 43, 53.)

Tutkimuksen lapset tuntuivat pitävän erityisesti isän rennoista ja huumorintajuisista puolista. Rentouden lisäksi lapset kaipasivat silti isältään osaamista myös rajojen asettelussa. Isän toivottiin olevan myös kiinnostunut lapsen elämästä ja tunteista sellaisina kuin ne ovat, torjumatta niitä. Isä toteuttaa tasapuolisuutta, rajoittaa ja kasvattaa, mutta ei saa kuitenkaan lapsen mielestä myöskään hemmotella lasta liikaa (Valkonen 1996, 56).

- 1) No on siinä se mukavaa, et...sit joskus ku se kertoo...(Hauskoja juttuja), jotka saa mut nauraan...ja ottaa huomioon...
2) ...me aika paljon samoille asioille nauretaa...

...Kerro vaikka siitä tunnin tapaamisesta ensin.

- 3) No siä ny puhutaan... melkeen kaikki asiat... ja kuulumiset ... Oikeestaan mitä on tapahtunu niin sillai ...Ja sitte vähä jotai vitsaillaan tai jotai...

...Onks sitte erilaisia asioita mitä sää niinko...Ku sää mietit niinkon isiä ja iskää niin...Puhuks sää ihan samanlaisia asioita molemmille? Vai onko niinko ihan selkeesti, että "X"-iskälle voi puhua tiettyjä asioita ja...ja isille sitte tiettyjä asioita vai...?

4) No... isille mä en puhu paljon mitään...semmosia niinko...

Henkilökohtasii?

Nii...Mut sitten kyl mä ”X:lle” aina, aina sitten kerron, mitä äitilleki ker-
too...

**...Mitä äitilleki kertoo? Mut tavallaa niinko äitille ja ”X”-iskälle sä
kerot sitte niinku ...?**

...Enemmän...

Lapsen kannalta on hyvä jos isä kykenee myöntämään myös omat virheensä ja osaa pyytää ja antaa anteeksi. Vanhempana isä voi auttaa lasta myös ristiriidoissa opettamalla ja neuvomalla (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 28.). Lapsen toive on, että isä vaalisi perheen ja lapsen ihmissuhteita mm. pyrkimällä elämään itse ihmisiksi ja tulemaan toi-
meen erilaisten ihmisten kanssa. Erotilanteessa lapsi odottaa isältään pysyvyyttä lapsen asioista huolehtimista ja saatavilla oloa. (Valkonen 1996, 88.) Tässä tutkimuksessa lap-
set käsitelivät vanhempien parisuhdetta erittäin niukasti.

Saatavilla olo, huoli perheen ihmissuhteista ja toisaalta lapsen omasta sosiaalisesta elä-
mästä aiheuttavatkin vanki-isälle usein paineita. Huolet puolestaan vievät isältä voima-
varoja, joita hän tarvitsisi ensisijaisesti kuntoutumiseen ja vanhemmuuden toimivien
puolien toteuttamiseen. Isyys vankilassa voi toisaalta kuitenkin myös vahvistua ja saa
syvällisempiä merkityksiä. Isyys ylläpitää suhdetta ulkomaailmaan ja kannustaa isää
ponnistelemaan vankeusajan yli. (Kaukoranta 2009, 42, 52.)

8.9 Vankila lapsen silmin

Haastatellut tuottivat yhteensä 103 isään ja isyyteen liittyviä ajatusta, jotka liittyivät
selkeästi vankilaan, tapaamisiin tai vankilaolosuhteisiin (liite 4, 69–72). Lapset saattavat
kokea vankilasta puhumisen vieraalle vaikeana tai jopa mahdottomana. Silloinkin kun
vankilasta puhutaan tutummalle perheen ulkopuoliselle henkilölle, voi isän vankilassa-
oloa olla vaikeaa sanoittaa ja pohtia.

No tota, mitä sä ajattelet siitä sun isän vankilassa olosta?

1)Noo...En oikeen mit...Tai sillee, et on se vähän kurjaa,
mut...Emmää oikeen oo...mhhhhhh...

Toisaalta useimmalle haastateltavista isän vankilassaolo vaikutti olevan työstetty ja suhteellisen hyväksyty asia perheen sisällä. Lapsen mielipiteet isän vankilassaolosta olivat suoria ja ikätasoon nähden myös erittäin kypsiä. Niistä oli silti tulkittavissa myös paljon sanatonta kaipausta, kipua ja hämmennystä.

...Minkälaisia ajatuksia isän vankilassa olo herättää sussa?

2) ...Kamala kysymys!... Emmätiijä... Kyllä se ny vähä sillai harmittaa kuitenkin, mutta... Lähinnä siitä tulee mieleen vaa se, että se on niinku hyväksyty asia (meidän perheessä) tai semmonen, että ei sitä turhaan kannata alkaa niinku mitää itkemää semmosista asioista... jostai syystä... Se ny vaan on nii...!

...Nii, että sää et niitä niinku murehdi etkä niitä itkeskele?

Nii en ainakaa semmosia ajatuksia mieti.

...Leikkikuva, jossa isä näyttää tyytyväiseltä (Kuvan tunnelma: ”Kaikki hyvin”):

Mmm. Mitä sä aattelet, mikä sitte niinku niihin vei... tavallaan sitte...? Tossa vaiheessa ku on pieni lapsi ja perhe ja muuta ni että lähiki semmoselle tielle sitte?

3) ...Taida viä tossa sillai ihan kunnolla vielä mennä... Se eka oli varmaan iha... jostain kavereista johtuva juttu... ...Sillähän kaatu siihen lamaan. Jotain yritysuttua, ni... ...Siihen on kaatunu aika moni...

...Voiko isän vankilassa olossa olla jotaki hyvää?

4) ...Ehkä siinä on se ainut hyvä puoli että se alkaa varmaan itekkin kylästyyn siihen istumiseen... Se ei välttämättä sinne enää halua, ku se on nii kauan siä ollu aina välillä ... Se on kai ainut hyvä puoli, mutta ei siinä itse jutussa oikeen mitää hyvää oo, mun mielestä...

Mmmm...Se on niinku sellanen pysähtymisen paikka isälle?

Nii. Toisaalta se sama juttu ois tullu varmaan ulkopuolellakin ... Johtuu varmaan sen iästäkin... Tietyssä kohtaa tulee semmonen väsyminen. Paitsi jos ny ihan menee jossain ...että sitä ei sit huomaakaan ...ei pysähdy mieltii... Ehkä se on hyvä asia, että mieltii... en tiä... Sitä se on justii itekki sanonu!

Miltä se tuntu, kun isä sano että nyt taitaa alkaa riittää jo?

Ihan hyvä! Mutta sitä ny ei koskaa tiä sitte...

...Ku joskus joku voi jopa ajatella, et siinä voi olla jotai hyvääki, että kun ihminen joutuu vankilaan, ni sitte niinku voi tavallaan... Kun sovitaa sen oman tyhmän tekonsa, ni sit sen jälkeen voi niinku alottaa puhtaalta pöydältä...?

5) Eeei... (Huokaus) Emmä oo tota tollai ajatellu... Mä oon ajatellu, et hän on siellä ja mä oon täällä.

Sitä ei tartte niinku vatvoo?

Nii.

Tuntuuko susta, että sää tiedät siitä sen, mitä sun pitääki tietää?

- 6) Joo. Enkä mä välttämättä haluaiskaa tietää enempää...voi niinku pitää pöydän puhtaana kun ei kaikkee tarvi tietää.

Lapset kuvailivat isän tapaamismuotoja vankilassa huonetapaamisiksi, pleksitapaamisiksi, perhetapaamisiksi, tunnin tapaamisiksi ja leiritapaamisiksi. Lisäksi osalla oli kokemusta isän tapaamisesta avovankilassa. Lapset kokivat haastatteluissa leiritapaamiset ja tapaamiset avovankiloissa mielekkäimmiksi muodoiksi tavata isää. Vankilan (pien)-huonetapaamiset ja pleksitapaamiset puolestaan jakoivat mielipiteitä. Osa lapsista ei kokenut esimerkiksi pleksitapaamisen rajoittavan keskustelujen sisältöä isän kanssa ollenkaan. Toisaalta oli myös lapsia, jotka kokivat pleksitapaamiset vartijoineen erittäin kiusallisiksi. Lapsen hyvin vahvasta ilmaisusta on otettu esimerkkiin ainoastaan kiusautumisen tunnetta aiheuttava asiasisältö.

- 7) Pleksitapaamisissa on joskus vartijoita, jotka tuijottavat (liite 4, 70).

Lapsi tapasi isäänsä vankeuden aikana vaihtelevasti. Oli lapsia, jotka voivat tavata isää viikoittain tai joka toinen viikko. Joillekin tapaamiset olivat harvinaisia esimerkiksi pitkien välimatkojen vuoksi. Useimpien lasten mielestä tapaaminen itsessään oli tärkeää ja kaikesta muusta saatettiin joustaa. Joustaminen ilmeni esimerkiksi tilan antamisena pikkusisaruksille tai äidille keskusteltaessa esimerkiksi ns. tunnin tapaamisessa pleksin läpi.

Paras, että näkee...

- 8) Nii. Tai...Mielummin annan...Ei meidän nyt ihan hirveesti pakko oo rupertella siinä...**Paras, että näkee ni** ...Annan ehkä vähän enemmän äidin puhua kun...
9) Yleensä isä puhuu enemmän pienempien sisarusten kanssa.
10) Jos isä puhuu minulle, puhumme yleensä perheenä.

No mikäs sun mielestä, sillon ku sä iskää tapaat ni mikäs siinä on kaista parasta?

- 11) No nähä sitä!...Ja kuulla siltä että mitä sille kuuluu...
12)Emmätiä...Kun sen näkee yleensä...

... Kuinkas usein sää iskää tapaat?

- 13)...Harvemmin kuin yleensä... Nykysin ker...pari kertaa kuukaudesta...Ehkä mä en oo vaan ehtiny (tapaamisiin), mut kun se pääsee avotuloon, nii siä on niitä pitempiä tapaamisia (ja voi tavata paremmin).

Perhekuvia leiriltä: Mitäs te teette ku te tapaatte?

14) Jutellaan...ku ei siel vankilassa voi mitään muuta.....Mutta, muuten me...Jos me ollaan (avovankilassa) nii sitte siä pääsee sinne pihalle, niin sitte me kävellään siä ja jutellaan samalla...

15) Me oltiin siellä makkaran paistopaikalla...mut ei oikeen muuta.

... No mitäs sit ku te tapaatte, niin mitäs te sit teette yhdessä?

16)... .. Mm... Jaa niin ku siä, niin...kumpi? Semmonen ihan tunnin tapaaminen...vai?

...No kerro vaikka siitä tunnin tapaamisesta ensin...

Mmm...Ku iskä sanoo jotai...mitä siä on käyny...jotai kommelluksia tai jotai...Ni niistä jutellaa...ja heitetää läppää.

...No entäs sitte ku te ootte leireillä?

17) Noo sit me puhutaan niinku enemmän semmosii niinku henkilökohtasii ja iha simmosii niinko oikee

henk...HENKGGG...KILÖKOHTASIA...

Mmm. Oikeen, oikeen henkilökohtasia asioita?

Nii.

...Et missä tilanteessa on esim. joku tilanne, et jäät miettiin, että meniköhän tää ny ihan putkeen tää tapaaminen tai...?

18) Ei mulla oikeen oo tai tuu mieleen... Välillä mua jää hämään joku asia, että mitä se sanoo..siis..jotai ...Jotai joka siä kanssa on niinku...Mutta ei niinku mitenkää vakavasti, vaan sillai iha vaa yleensä jää hämään ...mut ei mitää vakavaa... Nii.... että kukakohan se oli, että tiedäkö mä sen tai tämmösii...

Myös siviili-isän tapaaminen ei ollut lapselle aina itsestäänselvyys. Tutkimukseen osallistui myös lapsia, jotka tapasivat vapaudessa olevaa biologista isää miltei yhtä harvoin kuin vankilassa olevaa isäpuoltaan. Tapaamisiin vaikuttivat mm. ihmissuhteiden toimivuus ja perheen muu sosiaalinen tilanne. Molemmilla isillä oli kuitenkin lapsen elämässä selkeä paikkansa ja merkityksensä.

19) ...Aika harvoin tapaan isin kanssa... vaan sillon ku mä jaksan käydä siellä...

...No entäs sitten isköä (isäpuolta)? Kuinkas usein sä isköä tapaat?

20) ... (Hymyilee) Silloin tällöin... Eli sillon ku mä jaksan mennä sinne (vankilaan) niin sillon... kun...Semmosta, että...Mulla on paljon kaikkee suunnitelmia ja sitten...mulla on kiire ...

Jokainen haastateltu ilmaisi selkeästi halunsa käydä tapaamassa isää vankilassa. Toiveena oli silti, että heidän mielipiteensä tapaamisajankohdasta ja tapaamistiheydestä huomioitaisiin lapsen tarpeiden mukaisesti niin hyvin, kuin se vankilaolosuhteissa ja perheen tilanteessa on mahdollista. Vankilaan ei haluttu mennä tapaamaan isää pakolla.

Pakko voi olla lapselle myös sanaton sosiaalinen paine ja velvollisuuden tunne tilanteissa, joissa aikuisten voi olla sitä vaikeaa tunnistaa. Vaikka lapsella ei sinänsä olisikaan ollut mitään isän tapaamista vastaan, saattoi esimerkiksi lapsen muu sosiaalinen elämä houkuttaa lasta muualle tapaamisten sijaan.

Isän vankeuden aikana lapsi joutuu huolehtimaan omassa arjessaan kaverisuhteiden ja harrastusten ylläpitämisestä. Lapsen mielestä voi olla joskus hankalaa valita kahdesta hyvästä, isän tapaamisesta tai mahdollisesti jo aiemmin sovitusta kaveritapaamisesta. Hän saattaa joutua valintatilanteeseen, joka ei ole aina miellyttävä. Lapsi voi kokea mm. syyllisyyttä siitä, että valitsee isän tapaamisen sijasta kaverit tai harrastukset. Perheen olisikin hyvä tehdä lapsen kanssa sopimuksia, joissa isän tapaamisesta hyötyvää lasta kannustetaan ja rohkaistaan tapaamisiin. Lapsen olisi ajoittain hyvä saada kuitenkin omaa tilaa päättää ajankohdasta, jolloin haluaa tavata isäänsä.

21) ...Isän tapaamisessa ei oo paljo mitään kurjaa, paitsi jos on niinku luvannu jollekki kaverille, että on sen kaa ja sitte ei voikaa olla... Ei siinä oikeestaa muuta (kurjaa ole)... (liite 4, 69).

Tapaamisista keskusteltaessa lapset ymmärsivät hyvin myös vanhempien tarpeen hoitaa parisuhdettaan, jutella ja viettää aikaa aikuisten kesken. Asia tulisi huomioida vankiloiden taholta ja kehittää tapaamisia aiempaa lapsilähtöisemmiksi järjestettäessä esimerkiksi perhetapaamisia ja perheleirejä. Parisuhteen hoito luo perustaa lapsen hyvinvoinnille, mutta tapaamisia ei saisi rinnastaa lapsen kustannuksella tai lapselle kuuluvalla ajalla. Paritapaamiset ja perhetapaamiset onkin tarpeellista järjestää vuorotellen.

Lapset mielsivät oikeutetusti perhetapaamiset enemmän lapsille suunnatuiksi tapaamiksi ja paritapaamiset aikuisten omaksi ajaksi. ”Kun on perhetapaaminen, niin ollaan lasten kanssa, ja kun on paritapaaminen, niin sitten voi olla kaksin.” Lapsen mielipide tapaamisasioista tulisi huomioida vankilamaailmassa vakavammin ja teemaa tulisi pitää esillä esimerkiksi vartijoiden koulutuksissa tai perheleirien vanhemmille suunnatuissa parisuhdetyöskentelyissä. (Liite 4, 70.) Tapaamisjärjestelyissä ja niiden suunnittelussa tarvitaan vankilan henkilökunnalta erityistä herkkyyttä sellaisten tilanteiden tunnistamisessa, joissa lapsi uhkaa jäädä konkreettisesti tai lapsen kokemuksena syrjään häntä varten järjestetyssä tapaamisessa.

Lasten haastattelutyöskentelyn perusteella vaikutti kokonaisuutena siltä, että lapsi ei keskittynyt kuitenkaan elämässään niinkään isän vankilassaolon murehtimiseen vaan pääpaino oli omassa arkielämässä ja sen konkreettisuudessa. Lapsen arkeen kuitenkin kuului selkeästi yhtenä merkittävänä alueena isän vankilassaolo ja sen mukanaan tuoma sävy lapsen elämässä.

Mmm. Mitäs sää ajattelet siitä, et ku sitä ei koskaan tiedä, että sä joudut aina vähän sen oven jättään auki? Ku se on kuitenkin sun isäs valinta, ni mitäs se sitte?

22) No edelleen, emmä...Turhaan mä murehtisin semmosia ja jos se ny sitte sattuu meneen takasin joskus, nii se sitte menee, oma valinta. Mä elän omaa elämäni ja rakennan sitä.

8.10 Lasten toiveita ja unelmia puhuttaessa vankilasta

...Miten toivoisit, että isä kohtelee sinua?

1) No hyvin tietenkin!

Isän vankeudesta puhuttaessa lasten esittämät toiveet ja unelmat eivät olleet inhimillisesti ajatellen kohtuuttomia tai liian abstrakteja. Lasten toivomuksiin saattoi liittyä myös huumoria ja ymmärrystä siitä, että toiveet eivät välttämättä ole perheen elämäntilanteessa täydellisesti toteutettavia. Lasten esittämiä toiveita isän vankilassa olosta liittyen on kirjattu taulukkoon 11 (liite 4, 72).

Lapset toivat haastattelutilanteeseen lukuisia kuvia erilaisista perhejuhlista. Perhejuhlat ja niihin liittyvät traditiot tukevat parhaimmillaan suvun yhteisöllisyyttä ja myös lapsen identiteettiä. Lapsi joutuukin usein käsittelemään pettymyksiään tilanteissa, joissa isän osallistuminen perheen merkittäviin yhteisiin hetkiin ei ole vankeuden vuoksi mahdollista.

2) No isä ei sitte , ”X” ei saanu lomaa silloin. Se yritti kyl, et jos se ois saanu , mut ei se sit...

Miltäs se tuntu?

Noo. Se oli aika kurjaa. Mää odotin, et se ois päässy...

Käytin haastattelutilanteessa myös voimauttavaa kysymystä: ”Jos sinulla olisi taikasauva, niin mitä haluaisit isässä tai omassa elämässäsi muuttaa?” Kysymykseen suhtauduttiin hyvin yksilöllisesti. Kysymys ei houkuttanut kaikkia lapsia heittäytymään unelmoin-

tiin. Se saatettiin kokea ehkä liian abstraktiksi ja lapsen henkilökohtaista maailmaa liian lähelle tulevaksi. Lasten vastaukset kysymykseeni olivat silti erittäin koskettavia. Vastauksista oli aistittavissa myös lapsen surua tilanteista, joille hän ei itse voi mitään.

- 3) Jos minulla olisi taikasauva, niin muuttaisin tapahtumia, mutta en missään tapauksessa isääni.
- 4) Jos minulla olisi taikasauva, niin toivoisin, että isäpuoli olisi tavannut äidin ennen kuin teki rikoksia ja joutui vankilaan.
- 5) Toivon isän ja minun tulevaisuudelta ihan tavallisia, normaaleja asioita tai vain sitä, mitä tulee.

...Mitä sä olisit toivonu, että miten ne asiat ois menny?

- 6) Emmätiä...erilaila...

Mmm...Mitä ois voinu olla erilaila?

Olis liikkunu eri ihmisten kanssa... (huokaus).

9 POHDINTAA

Tukikysymysten vuoksi lasten isä- ja isyysajatuksista ei tullut kaikilta osin täysin autenttista. Vaikka kysymykset kannustivat lapsia puhumaan isästä ja isyydestä, niin ne saattoivat samalla myös johdatella heitä. Haastattelutilanne oli ilmapiiriltään tuttavallinen ja työskentelyyn motivoiva. Tutkijan näkökulmasta oli kuitenkin haasteellista löytää jokaisen lapsen kohdalla yksilöllinen lähestymistapa ja tehtävän ohjeistus siten, että lapsi kuvista kertoessaan säilyttäisi mielessään isä-teeman. Ongelmana oli myös kirjoittaa auki monisävyisiä lasten ilmaisuja ja löytää merkityksiä lasten lausahduksista, hymyistä, vakavoitumisista ja naurun tirsakahduksista tulkitsematta niitä aikuislähtöisesti.

Albumikuvatyöskentely motivoi lasta ja antoi tilaa. Osa lapsista ei pitänyt aluksi askarteluosuudesta, mutta materiaalit nähdessään he innostuivat kuitenkin toteuttamaan persoonallista albumiaan. Lasten palautteen ja omien huomioideni perusteella tein johtopäätöksen, että kokonaisuutena prosessi oli ollut lapsille voimauttava kokemus. Myönteisyyttä ilmaistiin sanallisesti sekä myös elein, tuikkivilla silmillä ja hymyillä. Osalle haastattelu lukuisine kuvineen ja intensiivisine askarteluosuuksineen oli kuitenkin positiivisesta asennoitumisesta huolimatta työntäyteinen psyykinen prosessi. Onkin tärkeää pohtia, millaisen kokemuksen ja jäljen intensiivinen aiheen työstäminen hyvin luovilla ja prosessoivilla menetelmillä jättää lapseen.

Osa lapsista antautui työstämään isäteemaa hyvin syvällisellä tasolla. Osa taas halusi pitäytyä kevyemmässä jutustelussa. Kuvamäärän rajaamisella on mahdollista suojata lasta menemästä liian syvälle kuvien hyvinkin henkilökohtaisiin ja prosessoiviin tarinoin. Vertaisryhmätoimintaa ajatellen oli arvokasta saada lapsen ajatuksia ja kokemusta kaikesta isään ja isyyteen liittyvästä elämänpiiristä. Kuvista kerronta ja työskentelyintensiiteetti albumin äärellä saattoi vaihdella, mutta punaisena lankana lapsi tuotti silti omaa asiantuntijuuttaan prosessoiden asioita sekä sanoittamalla, että myös käyttäen taidoillaan.

Kertooks sulle noi (tarra) sydämet just sellasista lämpimistä muistoista?

Mmm (joo).

Ja sinne (isän ja lapsen) leirikuvaan tulee paljon sydämiä...?

Nii...

Tämän tutkimuksen varsinaisia tutkimustuloksia voidaan pitää tutkimusjoukon pienuudesta huolimatta erityisinä, koska niiden tuottajana oli lapsi. Lasten kutsuminen asiantuntijoiksi omassa asiassaan voi edetä pääomaksi, jota aikuinen pyrkii tulevaisuudessa vakavammin ja kunnioittavammin tulkitsemaan toimiessaan lasten parhaaksi. (Alanen, 2009, 23.) Tutkimus haastoi pohtimaan, miten isyys ja riittävä isyys määritellään, mihin rajoihin ne laitetaan ja kuka rajoista päättää. Lapsi on selkeästi isyyden asiantuntija omassa kokemusmaailmassaan. Hän on kasvualusta, johon isyyden kaikki ulottuvuudet kiinnittyvät kevyemmin tai vahvemmin.

Tutkimuksen sisällön herkkyys ja henkilökohtaisuus muodostivat aineistopääoman, josta osa oli jätettävä eettisistä syistä tutkimuksen ulkopuolelle. Hiljainen tutkimustieto on kuitenkin hyödynnettävissä tulevaisuudessa vankien perheitä tukevassa työssä ja sen kehittämisessä. Tuloksia analysoitaessa on huomioitava myös tutkimusjoukon pienuus. Haastateltujen lasten etuoikeus oli myös saada osallistua jossakin elämänsä vaiheessa vankiperheille suunnattuun vertaistukitoimintaan. Vertaisryhmätausta on osaltaan saattanut muokata tutkittavien asennoitumista elämäntilanteeseensa. Pienen tutkimusjoukon aineistoa ja tuloksia ei voida tämän vuoksi yleistää. Niiden arvo on ainutkertaisuudessa ja ne voivat toimia suuntaa antavina lapsen maailmaan havahduttajina.

Pienen tutkimusjoukon tunnistettavuuden vuoksi tutkimuksesta oli poistettava eettisistä syistä mm. mahdollisuus tarkastella lasten ja isän välisiä suhteita sukupuolen mukaan. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tutkia, miten tyttöjen ja poikien isä- ja isyysajatukset eroavat toisistaan ajatellen vankilakontekstia. Muissa tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että isän merkitys lasten ja erityisesti poikien kehitykselle on merkittävä. Riittävän hyvän isyyden toteutuminen vähentää merkittävästi mm. poikien väkivaltaista käyttäytymistä. (Sinkkonen 1990, 141.)

Tutkimuksen lasten vanhemmuuskäsitykset eivät poikenneet teorian vanhemmuuskäsityksistä. Lasten isä ja isyysajatuksista oli kuitenkin luettavissa lapsen syvä ja vaikuttava asiantuntijuus siitä, mihin lapsi isää tarvitsee tai olisi tarvinnut. Vankien perheitä tukevan toiminnan kehittämisessä tulisikin edelleen etsiä toimivia tapoja työstää mm. perheen tunneilmaisutaitoja. Vanhempia tulisi rohkaista myös eläytymään lapsen koke-

musmaailmaan. Näin voitaisiin lisätä mm. vanhempien ymmärrystä päihteiden käytön vaikutuksista lasten elämään. Myös parisuhteen hoitamisen taitoja vankilaolosuhteissa lapsinäkökulmasta käsin tulisi pitää esillä mm. leiritoiminnassa ja myös yksilökeskusteluissa vankien kanssa. Vertaistoiminnan avulla on mahdollisuus vaikuttaa myös vankilakierteen katkeamiseen ja sellaiseen ylisukupolviseen malliin, joka voi olla tukemassa mm. rikoksiin johtavia valintoja.

Vankilaolosuhteissa on haastavaa toteuttaa isänä perhe-elämän pehmeitä arvoja ja samalla elää vankilan toimintakulttuurin pelisääntöjen mukaan. Isän vankilassaolo muuttaa myös lapsen arjen sävyä, sen sosiaalisia suhteita ja traditioita. Kun lapsen konkreettisesta arjesta puuttuu tärkeä ihmissuhde, olisi pyrittävä kaikin keinoin tukemaan lapsen elämän muita kannattelevia puolia. Aikuisten ja mm. vankeinhoidosta vastaavien tahojen tulisikin toimia ponnekkammin lapsen oikeuksien puolesta sekä auttaa vankilan isiä suuntaamaan voimavarojaan lapsen tarpeiden mukaisesti.

On pohdittava myös kriittisesti, miten etenkin nuorimpien lasten asiantuntijuutta hyödynnetään tutkimuksissa ja huomioidaanko lapsen yhteiskunnallinen erityisasema ja haavoittuvuus aikuisten ja lasten välisissä valtasuhteissa (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 92–93). Lasten oikeuksien sopimuksen myötä (Unicef i.a.) lapsen oma asiantuntijuus ja oikeus kertoa omasta elämämpiiristään ovat saaneet nykyisin enemmän hyväksyntää. Tutkimuksen eettisyys lähteekin siitä, käyttääkö aikuinen valtaansa tulkitessaan lasta vai antaako hän sellaisenaan arvoa lapsen omalle kompetenssille. Kun vanhemmat toimivat nykyisin asiantuntijoiden rinnalla heitä ja heidän perheitään koskevissa asioissa, voitaisiinkin kysyä, olisiko mahdollista, että myös lapsi saisi äänensä paremmin kuuluviin vanhempien ja ammattilaisten rinnalla. (Aaltola & Valli 2010, 59,173.)

On myös arvioitava, nostiko tutkimukseni näkyväksi mitään sellaista, mitä vankilan isän lasten tilanteesta ei jo entuudestaan tiedettäisi. Vankien lasten isä- ja isyysajatukset näyttäytyivät tässä tutkimuksessa pääsääntöisesti valoisina ja elämänmakuisina. Arjessa lapsen todellisuus voi olla kuitenkin toisenlaista. Jokainen konteksti jättää lapsen aina jonkin jäljen. Se voi kuljettaa lasta voimaannuttavasti eteenpäin tai estää lasta toteuttamasta hänen elämänsä mahdollisuuksia.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani; Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Juva. PS-kustannus.
- Alanen, Leena; Karila, Kirsti (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere. Vastapaino.
- Enroos, Rosi 2008. Vankila lapsuudessa–Lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/ 2008. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Halme, Nina 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Tampereen yliopisto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Väitöskirja.
- Helminen, Marja- Liisa; Iso-Heiniemi, Mari 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Varsinais- Suomen Kuntaliitto.
- Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat: Hoivaisiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva. PS- kustannus WS Bookwell Oy.
- Kaukoranta, Nina 2009. ”Se on niin mieletön lahja” Vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä. Metropolia. Helsinki. Opinnäytetyö.
- Kaurala, Marjatta 2009: Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Monisteita 3/2009.
- Kaurala, Marjatta; Kylämarttila, Veikko 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Raportteja 2/2010.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö i.a. Viitattu 23.10.2010.
http://www.krit.fi/S/UUTISET/10-04-21-ruotsin_vankiloissa.shtml. Tuloste tekijän hallussa.
- Lagström, Hanna; Pösö, Tarja; Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki. Yliopistopaino.
- Lastensuojelulaki 2007/ 0417. Viitattu 23.10.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Tuloste tekijän hallussa.
- Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki- Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki. Edita.
- Saaranen-Kauppinen; Puusniekka i.a. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto (KvaliMOTV). Viitattu 23.10.2010.

https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html. Tuloste tekijän hallussa.

Sassi, Tarja; Huhtimo, Petra 2009. ”Koettiin olevamme se perhe...” Ehjä Perhe- vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Monisteita 1/2009.

Sassi, Tarja 2009. Käsikirjamuistiinpanot. Viitattu 23.5.2010. Tuloste tekijän hallussa.

Savolainen, Miina 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki. Blink Entertainment Oy.

Savolainen, Miina i.a. Voimaannuttavan valokuvan menetelmä. Viitattu 23.5.2010.

<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>. Tuloste tekijän hallussa.

Sinkkonen, Jari 1990. Pienistä pojista kunnon miehiä. Juva. WSOY

Sinkkonen, Jari 1995. Lapsen kanssa: hyvinä ja pahoina päivinä. Juva. WSOY

Unicef i.a. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 23.10.2010.

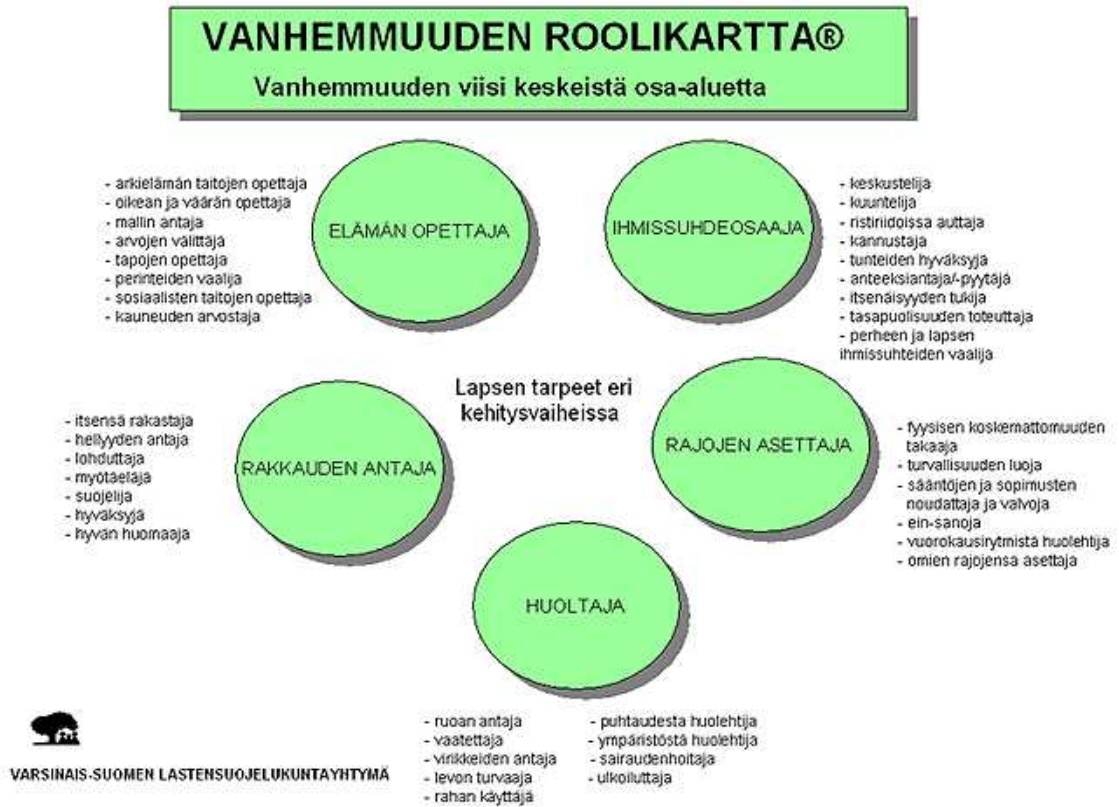
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus. Tuloste tekijän hallussa.

Valkonen, Leena 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides – ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Väitöskirja.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 23.5.2010.

http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid. Tuloste tekijän hallussa.

LIITE 1 VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA

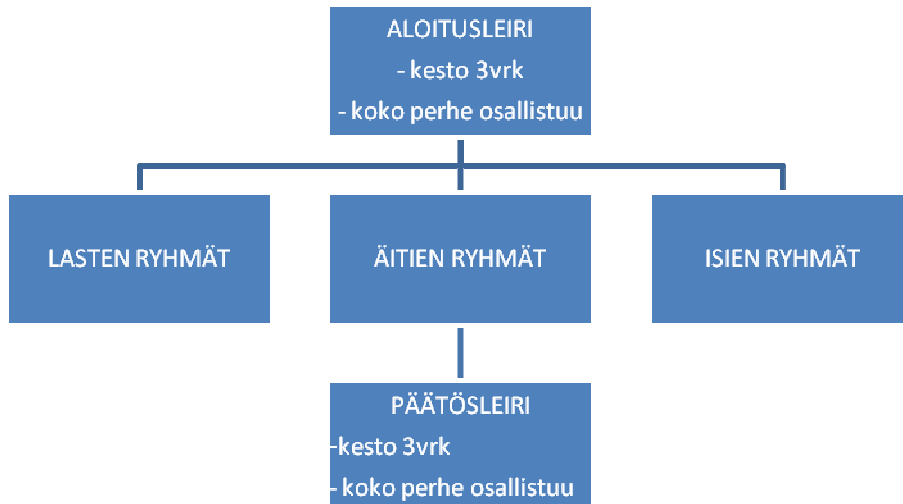
LIITE 2 EHJÄ PERHE- HANKKEEN VERTAISTUKITOIMINTA

Vertaistuki on mahdollistanut monen erityistilanteessa ja erityisen tuen tarpeessa olevan perheen selviytymisen silloin kun yhteiskunnan tuki on ollut riittämätöntä. Vallitseva tuen puute julkisella sektorilla haastaa eri toimijoita yhteistyöhön, jossa tulisi keskittyä myös vertaisryhmätoiminnan ammatillisen osaamisen ja laadun varmistamiseen. Eri-tyistä tukea tarvitsevien perheiden vertaisryhmätoiminnassa tarvitaan sekä ammattiohjaajia, että tasokkaasti koulutettuja vertaisohjaajia.

Ehjä Perhe- vertaistukimalli on Kriminaalihuollon tukisäätiön mallintama vankiperheiden teemoitettu vertaistukimalli, jonka yhteistyötahoina toimivat mm. Rikosseuraamuslaitos, Kriminaalihuollon tukisäätiö Kris, Vankien Omaiset ry sekä ev.lut. seurakunnat. Ehjä Perhe -vertaisryhmämallissa huomioidaan koko perheen tuen tarve vanhemman suorittaessa ehdotonta vankeusrangaistusta. Malli otettiin käyttöön vuoden 2008 aikana yhteistyössä Helsingin vankilan sekä Helsingin vankilan Suomenlinnan osaston kanssa. Malliryhmässä oli mukana kahdeksan perhettä (Sassi & Huhtimo 2009, 5).

Vankiperheiden vertaisryhmämalli koostuu kolmen vuorokauden mittaisista aloitus- ja päätösleiristä sekä niiden välillä kokoontuvista kolmesta samanaikaisesta vertaisryhmästä, jotka on suunnattu äideille, vankilatuomiota suorittaville isille sekä lapsille. Ryhmät kokoontuvat omina ryhminään kahdeksan viikon ajan (kuvio 1). Toiminta edellyttää vahvaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Ryhmien sisältö pyritään toteuttamaan kaikissa ryhmissä mukailusti samankaltaisena, esimerkiksi lasten ikätaso huomioiden. Näin perheille mahdollistuu kokemus siitä, että kaikki perheenjäsenet voivat puhua ”samalla kielellä” yhteisistä asioista.

Teemoina ryhmissä ovat olleet: vankeuteen liittyvät asiat, päihteet, vanhemman näkökulma, tunteet, oma jaksaminen ja meidän perhe. Toiminta on kestoltaan 8 viikkoa, jonka aikana perheen tuen tarvetta kartoitetaan ja ohjataan tarvittaessa tukipalveluiden piiriin.

KUVIO 1. Vertaisryhmätoiminnan prosessi (Sassi & Huhtimo, 2009).

Lasten vertaistukiryhmä keskittyy lapsen näkökulmaan ja vuorovaikutuksellisuuteen. Lasta kannustetaan käsittelemään turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä isän vankeuteen liittyviä asioita. Vertaisryhmässä käytetään apuna erilaisia toiminnallisia ja luovan työskentelyn menetelmiä. Lasten vertaistukiryhmissä on huomioitava mm. lasten ikä- ja kehitystaso sekä riittävät ammattilais- ja vertaisohjaajien resurssit. (Sassi 2009.) Naisten ryhmän tarkoituksena on auttaa äitejä tukemaan lasta hänen ryhmäprosessinsa aikana sekä saada itse vertaistukea toisilta naisilta. Vankilassa kokoontuvan miesten ryhmän tarkoituksena on tukea miehiä vanhemmuudessa sekä tarjota heille mahdollisuus vertaistuen saamiseen toisiltaan. Molemmissa aikuisten ryhmissä on tavoitteena myös parisuhteen tukeminen. Naisten ja miesten ryhmässä käsiteltävät teemat ovat rinnakkaisia lasten ryhmän teemojen kanssa, jolloin vanhempien on helpompi ymmärtää ja käsitellä vankeusasiaa myös lapsen näkökulmasta. (Mts. 2009.)

LIITE 3 TUKIKYSYMYKSET

Kysymyksiä esitettiin tilanteen mukaan vaihdellen. Kaikkia kysymyksiä ei esitetty kaikille lapsille etenkin silloin jos lapsi kertoi oma-aloitteisesti albumikuvistaan.

1. Ketä perheeseesi kuuluu?
2. Kuka sinun isäsi on?
3. Miten esittelisit isäsi minulle?/ Millä nimellä kutsut isää? Millä nimellä kutsut äitisi miesystävää?
4. Kuinka usein tapaatte isän kanssa?
5. Missä te tapaatte?
6. Mitä teette yhdessä kun tapaatte vankilassa?
7. Mitä teette silloin kun isä on vapaalla?
8. Mikä isän tapaamisessa on parasta?
9. Mikä isän tapaamisessa on kurjinta?
10. Mistä asioista pidät isässä?
11. Jos haluat, voit kertoa myös, mistä asioista et pidä isässä?
12. Jos sinulla olisi taikasauva, mitä haluaisit muuttaa kun ajattelet isää?
13. Kerro asioita, joita teet mielelläsi isän kanssa?
14. Millaisille asioille nauratte yhdessä?
15. Kerro jotakin mukavaa isästä!
16. Mistä tiedät, että isä rakastaa sinua?
17. Missä asioissa saat isältä apua?
18. Mitä isä on sinulle opettanut?
19. Mitä ajattelet isän vankilassaolosta?
20. Miten toivoisit, että isä kohtelisi sinua?

LIITE 4 LASTEN ISÄ- JA ISYYSAJATUKSET

1 ISÄ

1. Samalla isällä voi olla monta kutsumanimeä.
2. Isää voi kutsua isäksi, isiksi, iskäksi, äijäksi tai etunimellä.
3. Isää voi nimitellä hyväntahtoisesti huumori- tai leikkimielellä.
4. Isää ei kutsuta etunimellä.
5. Isää tai isäpuolta voi kutsua etunimellä.

2 MILLAINEN ISÄ ON?

1. Isä on rento ja menevä.
2. Kun isä ottaa rennosti, niin hän ottaa rennosti.
3. Rento isä viettää ihan tavallista aikaa ”makoillen”, lukien tai pelaten lasten kanssa.
4. Rockytylinen
5. Punkkaritylinen
6. Isällä on vahvoja ideologioita.
7. Isällä on vahvoja aatteita.
8. Isä on uskonnollinen.
9. Isä on kiinnostunut luonnonmukaisuudesta.
10. Olen puhunut läheisteni kanssa isän ideologisesta suuntautumisesta ja yllätyin, että isä oikeasti ajattelee niin, mutta ei se minua haittaa, harmita tai hävetä.
11. Isässä on samoja piirteitä kuin minussa.
12. Isä on sukulaissielu.
13. Isällä ja isäpuolella on se ero, että isä on ollut elämässäni pienestä pitäen ja hän tuntee minut siksi paremmin.
14. Isä ymmärtää hyvin kaikkia ajatuksiani.
15. Isällä on lempilapsia, isän tyttöjä ja isän poikia.
16. Isä puolustaa minua.
17. Isä on mukava.
18. Isäni on tosi mukava.
19. Isäpuoleni on aika hupaisa.
20. Isä on hauska
21. Isäpuoli on elementissään kun hän saa näyttää pellehyppyjä.
22. Isä on elementissään kun hän hassuttelee.
23. Isällä/ isäpuolella on hyvä huumorintaju.
24. Isä on sosiaalinen.

25. Isä on ystävällinen.
26. Isä on ahkera.
27. Isä on laiska.
28. Isäpuoli on SEMMONEN, painavalla ässällä.
29. Varsinkin pienenä ajattelin, että isäni on maailman ihanin.
30. Isä on aika onnekas kun hän löytää joulumantelin joka kerta.
31. Isällä on tunteet.
32. Joskus isä on huolissaan.
33. Isä osaa olla joskus iloinenkin.
34. Isä suuttuu, jos teen jotain tyhmää.
35. Isä huutaa, jos en tee niin kuin sanotaan.
36. Isää jännittää olla ihan pienen vauvan isä.
37. Isän ei tarvitse muuttaa itseään.
38. Isä on aina isä.
39. Isä on isä eikä siinä tarvitse mitään tehdä.
40. Isän ei tarvitse kuin vaan olla.
41. Jokainen lapsikin tekee oman elämänsä, että ei siinä isän tarvitse muuttua.
42. Isä on hyvä matematiikassa.
43. Isä on hyvä historiassa.
44. Isä on taitava valmentaja.
45. Isä juo liikaa.
46. Isä juo usein.
47. Isä juo usein, mutta silloin kun hän ei juo, niin hän on tosi mukava ja kunnollinen.
48. Muistan vanhasta kodista monta yksityiskohtaa.
49. Kun puhun kodin yksityiskohdista, puhun myös usein isästä (tutkijan huomio).
50. Teen sen (yhdessä isän kanssa sovitun asian) koska tiedän, että se on isälle kaikki kaikessa.
51. On hyvä vaan, että vanhempani saivat minut nuorina.
52. On hienoa, että omat vanhemmat eivät ole mitään vanhuksia vielä.
53. Vanhempani näyttävät ihan oikealta pariskunnalta, vaikka ovat nuoria.
54. Vanhempani näyttävät kuvassa ihan onnellisilta, mutta väsyneiltä.

3 HÄMMENTÄVÄT TAI EI NIIN MUKAVAT ASIAT ISÄSTÄ

1. Isä on ärsyttävä kun se juo.
2. Isän alkoholin juonti on ärsyttävää (Ei isä itse?).
3. Kun isä ei juo alkoholia, hän on mukava ja kunnollinen.
4. Toivon, että isä ei enää joisi alkoholia.
5. On kurjaa jos pitää valita isän tapaamisen ja kaverin väliltä.
6. Se ärsyttää, että isä soitteli koko ajan syömään sen luokse tai sanoo mitä saa tehdä ja mitä ei.
7. Ärsyttää jos isä kyselee koko ajan.

8. En pidä siitä, että nyt kun olen iso, niin isällä ei ole minulle aikaa samalla tavalla.
9. On harmi, että isä ei ollut jouluna kotona.
10. On kurjaa, että isä tai isäpuoli ei voi osallistua perhejuhliin.
11. En pidä siitä, että isä moittii.
12. Jos olen tehnyt jotain väärin, niin isän ei pitäisi huutaa minulle.
13. Isän huutaminen on ihan turhaa.
14. Kitisen isälle jos olen huonolla tuulella tai suuttunut.
15. Kitisen ja olen tottelematon, jos isä ei anna minulle tarpeeksi huomiota (esim. tapaamisissa).
16. Kun isä on suuttunut jostain tekemisistäni, niin sitten en vain käy siellä.
17. Tällä hetkellä en tee isän kanssa mielelläni mitään, mutta pienenä olen tehnyt kaikenlaista isän kanssa.
18. On asioita, jonka vuoksi en jaksata tavata isää kovin usein.
19. Kun pienempi sisarus sai kiusata minua isän salliessa sen, ei minua kuitenkaan sillä tavalla harmita, koska olin selkeästi isompi.
20. Kun näen että isällä on huolia, niin kyllä se minuunkin vähän vaikuttaa.
21. Isästä näkee kun sillä on pinna kireällä ja asioita hoitamatta.
22. Kun isä ei ole iloisimmillaan, niin hänestä näkee, että on joku paine, velkaa tai jotain, jotka pitää hoitaa.
23. Siinä isässä on kyllä vähän arvosteltavaa, että tuollaisia kuvassa olevia housuja en kyllä käyttäisi.
24. Mielestäni isä saisi käyttää ihan tavallisia housuja, vaikka farkkuja
25. Hämmäntää, kun isä tykkää käyttää niin usein kravattia, koska itse en käyttäisi kuin juhliissa.
26. Isässä ei ole mitään ikävää tai kurjaa.
27. Kun ajattelen, mitä haluaisin muuttaa isässä, niin en keksi oikeastaan mitään, koska isä saa olla ihan semmoinen kuin on.
28. On turha alkaa takertumaan isän pikkuvikoihin kun ei luonnetta voi kuitenkaan kukaan muuttaa.
29. Isän pikkuviat ovat pikkuasia kun ajattelen elämäni ja sen tapahtumia kokonaisuutena.
30. Isän olisi pitänyt valita kaverinsa paremmin.
31. Isän olisi pitänyt ymmärtää, että Suomessa ei kuolla nälkään, vaikka onkin rahasta tiukkaa.
32. Isä on tehnyt tyhmiä asioita, mutta minun ei tarvitse niillä vaivata päätäni.
33. Isä on joskus käyttäytynyt todella tyhmästi.
34. Perhetapaamisissa isän pitäisi keskittyä lapseen eikä olla vain äidin kanssa.
35. Kun näen kellon kuvassa, muistan kuinka pienenä tuijotin sitä, ja odotin aina jotakin.

4 ASIOITA, JOISTA LAPSI PITÄÄ ISÄSSÄ TAI ISÄN KANSSA OLEMISESSA

1. Isän nuoruudesta on hauska kuulla.
2. Tykätään samoista asioista.
3. Me nauramme samoille asioille isän kanssa.
4. Meillä on isän kanssa samanlainen huumori ja nauretaan yhdessä meistä hauskoille asioille.
5. Isä saa minut jutuillaan nauramaan.

6. Isäpuoli saa minut hyvälle tuulelle.
7. Kun äiti ja isäpuoli menivät naimisiin, niin tunne oli... Viuh! – Hymyilin, itkin ja nauroin yhtä aikaa!
8. Isän ja isäpuolen kanssa voi hassutella ja vitsailla.
9. Kun tapaan isäpuolen, niin tulee heti niin lämmin ja mukava olo.
10. Tulen isän kanssa hyvin toimeen
11. Isä on iloinen ja minä iloitsen siitä, että hän osaa olla välillä iloinenkin.
12. Isällä ja minulla on yhteisiä haaveita.
13. Isän kanssa on mukava haaveilla.
14. Isän kanssa on mukava suunnitella yhteisiä puuhia ja haaveilla tulevasta.
15. Isän kanssa luettiin paljon.
16. Isä antaa hyviä neuvoja ja elämänohjeita.
17. On mukavaa ja aivan erityistä kun isä antaa elämänohjeita selvin päin.
18. Isän selvin päin antamat elämänohjeet ovat totta.
19. Isä arvostaa minua, koska puhuu minulle paljon oikeista asioista.
20. Joskus isä kysyy kuulumisia niin, että vaikuttaa poissaolevalta. Silloin mietin, että välittääkö isä minusta oikeasti.
21. Isän kanssa katsotaan televisiota.
22. Isän kanssa on hauska katsoa televisiosta ohjelmia, joissa ihmiset luulevat olevansa viisaita.
23. Ohjelmia on hauska kommentoida isän kanssa ja yrittää olla itse viisaampi.
24. Mieluiten katsoisin isän kanssa televisiota.
25. Arkiaamut isän kanssa ovat olleet mukavia.
26. Reissut ja leirit, joissa isä on ollut mukana, ovat olleet mukavia.
27. Isän kanssa reissaamisesta on jäänyt hyvät muistot.
28. Isän kanssa on mukava pelata ja potkia palloa.
29. Isä on ihan jalkapalloilijan näköinen kun sillä on nappikset jalassa.
30. Joulut isän kanssa ovat olleet mukavia ja isällä on niissä tärkeä paikkansa.
31. Isän kanssa on vietetty perinteistä joulua.
32. Vain yksi lapsi ei kertonut mitään joulusta, mutta kylläkin muista
33. iloista perhejuhlista (tutkijan huomio).
34. On tärkeää, että isä vaalii perinteitä.
35. Isäpuoli on sopiva pakkaus sellaisenaan.
36. Isäpuoli on periaatteessa tervetullut elämäni ja meidän perheeseen.
37. Ainoa asia, mikä tänä päivänä houkuttaa isän tapaamisessa on se, että saan häneltä rahaa.
38. Kun katson vauvakuvia, joissa olen isän kanssa, muistan myös iloisia ja vähän surullisiakin hetkiä siitä kun olin leikki-ikäinen.
39. Minulla on hyviä muistoja äidin ja isäpuolen häistä kun isäpuoli pelleili ja ilmeili koko ajan ja vakavassa juhlassa oli myös paljon huumoria.

5 ISÄ ELÄMÄNOPETTAJANA: Elämäntaidot, malli, arvot, tavat, perinteet/ Elää ihmisiksi, pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva sekä rajoittaa ja kasvattaa.

1. Isä kertoo satuja.
2. Isä kertoo tarinoita.
3. Isä opettaa tarinoiden avulla.
4. Isä pelottelee tarinoiden avulla.
5. Isällä on hyvä tarkoitus silloin kun isä pelottelee tarinoilla.
6. Isä on kertonut minulle lapsena opettavaisia tarinoita, mutta tarinat ovat myös pelottaneet.
7. Kun isä kertoo opettavaisia tarinoita, niin hän haluaa joko jekuttaa minua tai sitten varmaan hän välittää minusta tosi paljon.
8. Isä lukee lapsille Raamattua.
9. Isä selittää lapselle.
10. Isä vaalii perinteitä.
11. On tärkeää, että isä vaalii perinteitä.
12. Isä on opettanut tietynlaista elämäntyyliä.
13. Isä on opettanut että mikä elämässä on tärkeintä.
14. Isän mielestä pitää olla säästäväinen.
15. Isä opettaa reippaaksi, täsmälliseksi, säästäväiseksi ja ahkeraksi.
16. Pitää olla reipas ja täsmällinen eikä saa olla laiska.
17. Isä on opettanut elämään ihmisiksi.
18. On tärkeää, että isä opettaa meidät (lapset) hyvillä tavoilla.
19. Isän mielestä on tärkeää, että lapset käyvät koulua ja pärjäävät.
20. Isä rajoittaa ja kasvattaa.
21. Toisaalta on vaikeaa eritellä, mitä isä on opettanut minulle.
22. Kun isä antoi minulle elämänohjeita juhlistani, niin muistan ne, ei niinkään sanoina vaan tekoina.
23. Isä toteuttaa itse samoja elämänohjeita, mitä opettaa minulle.
24. Isä on enemmän lohduttanut minua ja isäpuoli taas neuvonut ja ohjannut.
25. Joskus isä kysyy kuulumisia niin, että vaikuttaa poissaolevalta. Silloin mietin, että välittääkö isä minusta oikeasti.
26. Kun olimme pieniä, isä jaksoi touhuta meidän kanssa enemmän.
27. Ennen isä innostui leikkimään kanssani ja järjesti ”actionia”, mutta nykyisin hän on laiska.
28. Isä opettaa uimaan ja pelaamaan.
29. Isä on opettanut minut lukemaan ja ajamaan pyörällä.
30. Isä oli parempi valmentaja kuin muut.
31. Reissuissakin potkittiin usein jalkapalloa.
32. Kiteytettyä isän treenit eivät olleet niin aneemisia kuin toisten valmentajien treenit.
33. Isä tietää ainakin pienempien lasten valmentamisesta enemmän kuin moni muu.
34. Isä arvosti taitoa ja syöttöä eikä niinkään vain juoksuttanut meitä lapsia treeneissä.
35. Jalkapallo ja pallon potkiminen on tavalla tai toisella kuulunut aina minun ja isän yhteisiin reissuihin.

36. On ollut hienoa, että on nähnyt isän kanssa monta paikkaa Suomessa.
37. Vieläkin matkustan mieluiten Suomessa mökkeillen, koska isän kanssa tehtiin niin.
38. Menen vieläkin mieluummin mökille kuin ulkomaanreissuille, koska meillä on aina reissattu vain Suomessa.
39. Isäpuoli on salliva
40. Isäpuoli yrittää neuvoa, että miten voi käydä, esimerkiksi jos juo alkoholia.

6. ISÄ RAKKAUDENANTAJANA: Rakkaus, hellyys, lohtu, hyväksyntä, lapsen suojeleminen, iloissa ja suruissa myötäeläminen/ Pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva, rajoittaa ja kasvattaa ja elää ihmisiksi

1. Isä välittää, vaikka pelotteleekin tarinoilla.
2. Isä kuitenkin kertoo tarinoita, koska välittää minusta ja ei halua, että joudun hukkaan.
3. Isä ottaa huomioon.
4. Isä suojelee.
5. On vaikea puhua isän rakkaudesta minua kohtaan.
6. Joskus isä kysyy kuulumisia niin, että vaikuttaa poissaolevalta. Silloin mietin, että välittääkö isä minusta oikeasti.
7. En tiedä, että onko isä kiinnostunut asioistani.
8. En tiedä, mistä tiedän, että isä rakastaa minua.
9. En tiedä, että rakastaako isä minua.
10. Isä ei kysele paljoa.
11. Isä on vihainen, jos kitisen.
12. Kitisen isälle, koska haluan häneltä huomiota.
13. Keksin aina jonkun tekosyn kitistä tai murjottaa, että saisin isältä huomiota.
14. Sen (isän rakkauden lasta kohtaan) vaan tietää.
15. Sen (isän rakkauden) vaan tuntee.
16. Isä on monta kertaa sanonut, että rakastaa minua.
17. Kyllä isä on monta kertaa sanonutkin, että välittää minusta.
18. Isäpuolen rakkaus on enemmän välittämistä.
19. Kun isäpuoli lähettää terveisiä ja kaikkea, niin se välittää.
20. Isäpuoli välittää kuin omista lapsistaan.
21. Isäpuoli haluaa tietää missä mennään ja mitä tapahtuu.
22. Isäpuoli on kiinnostunut mitä minulle kuuluu.
23. Isäpuoli kertoo hauskoja juttuja ja ottaa minut huomioon.
24. Isäpuoli on halunnut säilyttää pitämäni puheen ja piirustukset.
25. On mukavaa kun isäpuoli lähettää terveisiä ja huomioi minua puhuessaan äidin kanssa puhelimesta.
26. Isä on enemmän lohduttanut minua ja isäpuoli taas neuvonut ja ohjannut.
27. Kun isä moittii ja sanoo, että välittää, tuntuu oudolta ja kuitenkin kivalta.
28. Jos isä ei moittisi, tuntuisi tyhjältä.

29. Isä moittii ja samalla sanoo, että välittää.
30. Isä ei saa moittia minua, vaikka olisin tehnyt jotain tyhmää.
31. On vaikeaa sanoa, mistä tiedän, että isä tykkää minusta... Ehkä, kun juoksen isää vastaan, niin hän kaappaa minut heti syliin.
32. Pienenä olin paljon isän sylissä, mutta en enää nykyisin.
33. En muista, että onko isä pitänyt minua paljon sylissä.
34. En ole pitkään aikaan enää ollut isän sylissä tai kainalossa, koska olen jo liian iso. Se saa minut hiljaiseksi enkä halua puhua siitä.
35. Isä piti meitä kainalossa molemmin puolin sohvalla ja luki meille.
36. Isä varmaan ajattelee, että olen ollut pienenä söpö.
37. Isä haluaa, että muistan, että olen hänen rakas pieni palleronsa ja kaunein päällä maan.
38. Kun isä hellittelee minua sanoilla, niin se tuntuu mukavalta.
39. Kun isä antaa minulle periksi tiettyjä juttuja, niin tiedän, että olen hänelle tärkeä.
40. En osaa sanoa, mistä tiedän, että isä rakastaa minua, mutta olen varma, että isä rakastaa minua ainakin sitten jos se hommaa minulle hevosen (Sanottu ”pilke” silmäkulmassa).
41. Isälle voi tulla paineita haaveistani, mutta oikeasti rakkaus on olemassa, vaikka haaveet eivät toteutuisikaan.
42. Isä kohtelee minua aina hyvin.
43. Olen selkeästi äidin lempilapsi ja pikkusisar on isän.
44. Muistan, että oli mielettömän kivaa olla isän kanssa Puuhamaassa ja ammuskella palloja.
45. Pelaan isän kanssa paljon esimerkiksi jalkapalloa ja lautapelejä.
46. Muistan kuinka äiti ja isä hassuttelivat kerran ja leikkivät vesisotaa meidän kanssamme ja me ajoimme heitä takaa

7 ISÄ HUOLTAJANA: Elämän välttämättömyyksillä varustaminen, ruoka, raha, lepo, puhtaus ja riittävät virikkeet, terveydestä ja ympäristöstä huolehtiminen/ Elää ihmisiksi, pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva, rajoittaa ja kasvattaa

1. Lapsen hoitajana isä on mukava.
2. Isä osaa hoitaa pieniä lapsia.
3. Isä on hoitanut ja syöttänyt minua pienenä.
4. Kun olin pieni, niin isä hoiti minua ja opetti minut syömään.
5. Kun olin vauva ja isä piti minua sylissä, niin varmasti hän ajatteli, että olen pieni ja hauras ja on varottava, että minulle ei satu mitään.
6. Kun katson kuvaa, jossa isä ja äiti kylvettävät minua, niin näytän olevan ihan hyvissä käissä.
7. Kun olin pieni ja isä hoiti minua, niin muistan kuinka ajoin sellaisella autolla ympyrää huoneesta toiseen ja isä varmaan juoksi välillä perässä.
8. On kivaa, että isä on hoitanut minua pienestä pitäen ja siksi tuntee minut varmaan aika hyvin.
9. Isä on pienen lapsen hoitajana mukava ja osasi hoitaa minua hyvin.
10. Isä on opettanut minut syömään silloin kun äiti oli koulussa.

11. Isä osaa laittaa ruokaa.
12. Isä on hyvä ruoanlaittaja.
13. Isä tykkää ruoanlaitosta.
14. Isä opettaa syömään. Isä pitää ruoanlaitosta ja on hyvä ruoanlaittaja.
15. Isä tekee aika usein meille ruokaa ja on hyvä siinä.
16. Kun isä laittoi ruokaa, niin me kiitimme aina ruoasta ja kerroimme, että maittoiko ruoka.
17. Kun isä laittoi ruokaa, niin se oli yleensä aina ihan syötävää ja hyvää eikä sitä tarvinnut moittia.
18. Isän tapaamisessa on parasta kun se antaa rahaa.
19. Isä osaa neuvoa läksyissä.
20. Isä osaa neuvoa paljon paremmin kuin äiti.
21. Isä osaa auttaa paremmin tai ainakin vähän paremmin (kuin äiti).
22. Isä auttaa lukemaan kokeisiin, esimerkiksi historian kokeisiin, kun se tietää siitä niin paljon.
23. Pyydän isältä apua matikanläksyihin, koska hän on siinä parempi kuin äiti eikä hermostu niin helposti neuvomiseen.
24. Isäpuolelta minun ei ole tarvinnut pyytää niin paljon (käytännön) apua, mutta isäpuolen kanssa voi jutella asioista.
25. Saan isältä apua jos tarvitsen.
26. Isä korjaa mopon ja pyöräni, jos se on rikki.
27. Muistan joskus kun isä oli lomilla, niin me heräsimme isän kanssa melkein samaan aikaan.
28. Kun isä oli lomilla ja olimme heränneet, niin isä katseli televisiota ja minä olin koneella. Oli sellainen normaali arkiamu.
29. Isä luki satukirjat nopeasti, koska tiesi, että pyydän lukemaan aina vain lisää.
30. Isä luki ”sika nopeesti” satuja, kun olin pieni.
31. Pääasia, että luettiin (isän kanssa)!
32. Pääasia, että isä on lukenut meille paljon, vaikka lukikin ”sikanopeasti”.
33. Joskus isä heittäytyi leikkimään meidän kanssa.
34. Isä on opettanut minut uimaan
35. Isä on opettanut minua pelaamaan.
36. Valokuvasta on kiva huomata, että isä tekee lumitöitä kun hän on varmaan ollut kova tekemään niitä nuorempana.
37. Muistan kun olin pieni, niin isä istui paljon tietokoneella sellaisessa huoneessa. Sitten isä aina välillä huusi minulle, että ”Pallero”, keittäisitkö isälle kahvia...
38. Minun mielestäni oli kiva näyttää isälle, että osaan keittää kahvia ja kaikkea.
39. Nyt kun ajattelen sitä, että isä pyysi minua tekemään kaikenlaista, niin minusta asia meni tavallaan ihan väärinpäin. Vähän ihmetyttää, että miksi minun piti passata isää. Isänhän olisi pitänyt passata minua, koska olin pieni!
40. Kun tulee yhtäkkiä isäksi, niin isä varmaan mietti, että pystyykö muuttamaan itseään sellaiseksi, että on oikeasti isä.
41. Isää jännitti varmasti, pystyykö hän muuttamaan, vaikka hänen ei olisi tarvinnutkaan minun takiani

muuttua.
42. Kun katson kuvaa, jossa olen ensimmäisiä kertoja isän sylissä, luulen, että isä ajattelee, että mitähän tuostakin oikein tulee isona.
43. Isäpuoli yrittää aina opettaa, että pitää olla malttia asioissa.
44. Tunne on varmaan ”ihan jees” kun katson kuvaa, jossa isä pitää minua sylissä kun olin vauva.
45. Isä antaa minulle rahaa ihan mielellään, jos hänellä vain on sitä.
46. Isä antaa minulle rahaa jos teen kotitöitä.
47. En tiedä, että mitä isä ajattelee siitä, jos juon siideriä.
48. Koska pikkusisarusi oli isän lempilapsi, isä antoi hänen kiusata minua. Minä taas olen äidin lempilapsi.
49. Kun saa olla isän lempilapsi, niin silloin saa asioita helpommin periksi.

8 ISÄ RAJOJEN ASETTAJANA: Ei- sanan sanoja, rajojen asettaminen, turvallisuus, vuorokausiryhti ja fyysinen koskemattomuus / Rajoittavat ja kasvattaa, pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva

1. Isä suuttuu jos bilettää ja rällää
2. Isä suuttuu jos tekee jotain tyhmää
3. Isällä on syytä suuttua jos kitisen turhasta
4. Isä ei anna avata lahjoja etukäteen, vaikka haluaisin
5. Isä ei anna rahaa ilman työntekoa.
6. Isä ei aina anna rahaa kun käyn sen luona.
7. Meillä ei ole varsinaisia kotitöitä, mutta isä toivoo, että me autamme äitiä viemällä roskat ja vaikka tiskaamalla ja petaamalla.
8. Isäpuoli ja äiti ovat keskustelleet paljon esimerkiksi siitä, millaiset pelisäännöt pitäisi olla nuoren alkoholin käytöllä.
9. Isä ei ehkä tiedä, että juon joskus siideriä, ellei joku ole sitä hänelle kertonut.
10. Isä ei puuttunut siihen, että pienempi sisarukseni kiusasi minua. Ainoa pulmani oli se, että jos en keskity, niin saatan tuuppaista tai jotakin, ja siksi lähdin mieluiten pois tilanteesta.
11. Lähdin isompana mieluummin pois tilanteesta, että ei palaisi hermot, koska isä antoi pienemmän kiusata sillä perusteella, että olin isompi. Se ei ole kyllä jäänyt mitenkään harmittamaan.
12. Tiedän siitä, että olen isän lempilapsi, että saan isältä niin monta asiaa periksi.
13. Kun pienenä kysyin isältä lupaa mennä kaverin kanssa kauppaan, niin isä antoi luvan, vaikka äiti ei olisi antanut.
14. Jos halusin jotain kaupasta, niin isä ostaa sen minulle helpommin kuin äiti.
15. Joskus isä komentaa minua kun en halua tulla ajoissa kotiin.
16. Isä ei pidä siitä, että kitisen.
17. Olen luvannut isälle, että suoritan aikuisena erään tärkeän virstanpylvään. Se on velvollisuuteni ensisijaisesti siksi, että tiedän sen olevan tärkeää isälle
18. Kun toteutan suunnitelmani, isä palkitsee minut ja on minusta ylpeä
19. Isä ei anna minulle rahaa, ellen tee kovasti kotitöitä.

20. Tuntuu oudolta kun isä sanoo, että hän puuttuu tekemisiini koska välittää minusta.
21. Tuntuu toisaalta kivalta kun isä puuttuu tekemisiin ja sanoo, että välittää minusta.
22. Tuntuisi tyhjältä jos isä ei puuttuisi tekemisiini, ja sanoisi kuitenkin, että välittää minusta

9 ISÄ IHMISSUHDEOSAAJANA: Keskustelija, kuuntelija, riidoissa auttaja, perheen tasapuolisuuden takaaja, kannustaja, anteeksi antaminen ja pyytäminen/ ihmisiksi, pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva, rajoittaa ja kasvattaa

1. Isän kanssa voi jutella mitä on tehnyt.
2. Puhun henkilökohtaisia asioita enemmän isäpuolelle kuin isälle
3. Isälle en puhu paljon mitään henkilökohtaista
4. Isäpuolelle voi puhua henkilökohtaisista asioista
5. Isäpuolelle kertoo enemmän asioita.
6. Isäpuolen elämänohjeet ovat kunnollista henkevä juttelua, mutta sitten myös vitsailua ja sellaista.
7. Kun puhun isäpuolen kanssa henkeviä, niin silloin puhutaan minun asioistani (kavereista, bilettämisestä jne.).
8. Isäpuoli ei niin paljon ole lohduttanut minua kuin oma (biologinen) isä, joka on lohduttanut tosi paljon.
9. Isäpuoli on sellainen, että kun se tulee huoneeseen, niin minulle tulee sellainen mukava lämmin olo.
10. Isäpuoli aina neuvoo mieluummin kuin tyrmää, mutta isä voi joskus suuttua todella paljon jos olen tehnyt tyhmästi.
11. Isän kanssa en puhu paljon mitään, mutta isäpuolelle kerron samoista asioista kuin äidillekin.
12. Kerron äidille ja isäpuolelle enemmän asioitani kuin isälle.
13. Isäpuoli on aika tunteellinen, mutta en tiedä, mitä hän ajattelee itkemisestä.
14. On vaikea sanoa, mitä mieltä isä on siitä, jos joskus itkettää.
15. Isä kertoo hauskoja juttuja, joita on mukava kuunnella.
16. Kun isä huutaa minulle jostain mitä olen tehnyt väärin, niin se ei auta yhtään.
17. Isän pitäisi sanoa asiat suoraan.
18. Hyvä suhde isään on enemmän jutustelua ja yhdessäoloa.
19. Oma isä on myös ojentanut minua kun olen tehnyt jotain väärin.
20. Isä laittaa minulle joskus outoja viestejä.
21. Joskus isältä tulee viestejä, joita en ymmärrä. Silloin mietin, onko hän juonut vai muuten vain sekaisin
22. Isä suuttuu helposti, jos kerron hänelle asioista joista hän ei pidä.
23. On aivan eri asia kun isä sanoo minulle mukavia asioita minusta selvin päin. Silloin tiedän, että se on varmasti totta.
24. Kun isä suuttuu, niin nykyisin hän vain huutaa.
25. Kun isä ei ole ollut iloisimmillaan, niin hän on vain häipynyt järjestelemään asioitaan.
26. Kun isä hoitelee asioitaan, niin alkoholi kuuluu joskus kuvaan siinä sivussa.
27. Osoitan mieltäni, jos isä juttelee vain isomman sisaruksen tai pikkusisaruksen kanssa.

28. Isän pitäisi sanoa asiat suoraan eikä huutaa, koska huutaminen ei auta mitään.
29. Emme varsinaisesti sovi isän kanssa riitoja, ne menevät vain ohi.
30. Jos olemme riidelleet, niin menen usein nukkumaan ja kun herään, niin kaikki on taas hyvin.
31. Joskus kun ollaan jossain muualla liikkeellä, niin käydään isän kanssa läpi sellaiset kahdenkeskiset keskustelut.

10. MITÄ LAPSI AJATTELEE VANKILASTA

1. Isän vankilassaolosta on kamala kertoa vieraalle.
2. Jos joku kysyy mielipidettäni isän vankilassaolosta, niin se on kamala kysymys.
3. Isän vankilassaolosta olen sitä mieltä, että ”No comments”.
4. On vaikeaa sanoittaa mielipidettä isän vankilassaolosta.
5. En oikein tiedä, mitä ajattelisin isän vankilassa olosta.
6. Se nyt vaan on niin, että isä on vankilassa ja sitä ei tarvitse niin kovasti miettiä.
7. Meidän perheessä isän vankilassaolo on hyväksyty asia.
8. En murehdi isän vankilassa oloa.
9. On turhaa alkaa itkemään sitä, että isä on vankilassa.
10. Isän vankilassaolo harmittaa minua.
11. Tapaan isää harvoin.
12. Tapaan isää kerran pari kuukaudessa
13. Tapaan omaa isää vain silloin kun jaksan käydä siellä.
14. Aina en jaksa tavata isää.
15. Aina en ehdi tavata isää.
16. Tapaan isää silloin kun minulla on aikaa ja ehdin tai jaksan käydä siellä.
17. Tapaan isää harvoin, koska minulla on kiire.
18. Olen ollut niin kiireinen, että en ole ehtinyt nähdä isää kovin usein, mutta kun isä pääsee avotaloon, niin sitten tapaamme varmaankin useammin
19. Joskus rasittaa kun haluaisi olla kaverin kanssa, mutta isänkin kanssa haluaisi olla.
20. Aina ei huvittaisi mennä vankilaan isää tapaamaan enkä tiedä miksi.
21. On inhottavaa jos pakotetaan käymään vankilassa.
22. Vankilatapaamisessa ei voi muuta kuin jutella.
23. Tunnin tapaamisessa vitsaillaan välillä isän kanssa.
24. Tunnin tapaamisessa puhutaan isän kanssa kuulumiset ja mitä on tapahtunut.
25. Avotalossa voi tavata isää paremmin
26. Avovankilatapaamisessa voidaan olla ulkona isän kanssa.
27. Avovankilassa voidaan kävellä yhdessä ja jutella samalla.
28. Avovankilassa paistetaan isän kanssa makkaraa, ei paljon muuta.
29. Perhetapaamisissa puhutaan isän kanssa kaikki kuulumiset ja mitä on tapahtunut.
30. Perhetapaamisissa voi vitsailla isän kanssa.

31. Perhetapaamisessa heitetään isän kanssa läppää ja isä kertoo, mitä siellä on käynyt.
32. Perhetapaamiset ovat lapsia varten.
33. Paritapaamiset ovat aikuisia varten.
34. Vanhemmille tulisi järjestää riittävästi omaa kahdenkeskistä aikaa ja lapsille varattu aika tulisi olla selkeästi keskittymistä lapsiin.
35. Pleksitapaamisessa jutellaan kaikesta.
36. Pleksitapaamisissa on joskus vartijoita jotka tuijottavat.
37. Leirillä voi puhua oikein henkilökohtaisista asioista isän kanssa.
38. Isän kanssa jutellaan kommelluksista ja mitä vankilassa on käynyt.
39. Leiritapaamisissa juttelen isän kanssa henkilökohtaisia asioita.
40. Leirillä juttelen isän kanssa oikein todella henkilökohtaisia asioita.
41. Mieluiten tapaisin isää leirillä tai sellaisessa HUONEESSA, missä ollaan..
42. Perheleirillä oli kivaa kun isäpuoli työnsi meitä kärryissä
43. Toivon, että isä osallistuu perhejuhliin.
44. On kurjaa kun isä ei voi osallistua perhejuhliin.
45. Odotin, että isäpuoli olisi päässyt juhliini.
46. Minusta on kurjaa kun isäpuoli ei päässyt juhliini.
47. Jouluihin ilman isää tottuu..
48. Vaikka isä ei olekaan paikalla esimerkiksi jouluna, niin me pärjätään.
49. Se vaan on niin, vaikka kuinka toivoisi muuta.
50. Joskus isän jutut vankilasta mietityttävät.
51. Joskus mietin, että tunnenkohan sen josta isä puhuu.
52. Joskus tapaamisen jälkeen vankilassa jää hämäämään joku asia, josta isä on puhunut.
53. Vankilatapaamisen jälkeen voi jäädä ihan yleisesti mietityttämään ja hämäämään, jos isä on kertonut jostain kaveristaan ja mitä on käynyt.
54. En mieti isän kertomia asioita kovin vakavasti tapaamisen jälkeen, vaikka ne ehkä vähän mietityttävät.
55. Jostakin syystä isä nyt vaan on siellä vankilassa.
56. On hyvä, että isä on jo itsekin kyllästynyt vankilassa istumiseen.
57. Isä ei välttämättä halua enää vankilaan kun on ollut siellä niin monta kertaa.
58. Isän vankilatapaamisessa ei ole paljon mitään kurjaa.
59. Toisaalta en ajattele koko asiaa, mutta isän vankilassaolo on vähän kurjaa.
60. Itse vankilassaolossa ei ole mitään hyvää.
61. Isä voi pysähtyä vankilassa.
62. Isä alkaa olla sen ikäinen, että haluaa varmaan jo rauhoittua.
63. Isä on vähän väsynyt vankilakuvioihin.
64. On hyvä asia, että isä miettii, että nyt riittää, mutta siitä ei voi olla varma.
65. Isän kaveripiiri on vaikuttanut moneen asiaan meidän elämässämme.
66. Kaveripiirin takia asiat on mennyt niin, että isä on siellä vankilassa.

67. Isän rikokset ovat usein kavereista johtuvia.
68. En muista miten isä on ensimmäisen kerran mennyt vankilaan kun se on ollut siellä niin monta kertaa.
69. Tiedän isän vankilassaolosta sen mitä pitääkin tietää.
70. Minun on turha murehtia tulevaisuutta ja isän tekemisiä.
71. Jos isä vielä uusii rikoksia, niin sitten uusii.
72. Haluan elää omaa elämäni ja rakentaa sitä (isä kuitenkin kuuluu siihen, oli vankilassa tai ei).
73. Nuorena isänä isä ei vielä tehnyt rikoksia.
74. Isä aloitti rikokset laman aikana kun oli taloudellisesti tiukkaa.
75. Moni muukin on sortunut rikoksiin talouden vuoksi, ei vain minun isäni.
76. Isä varmaan tavoitteli vähän liikaa ja sortui rikoksiin.
77. Isän ei olisi tarvinnut tehdä rikoksia, koska Suomessa saa kyllä ruokaa, vaikka olisi köyhä.
78. Isä on ollut väärässä paikassa väärään aikaan.
79. Isän valinnat ovat ”niitanneet” elämässä aika monta asiaa.
80. Isällä ei ole ollut kovin pitkiä tuomioita, vajaa kolme vuotta on ollut pisin.
81. Ajattelen isän vankilassaolosta, että sitä ei tarvitse vatvoa.
82. Isäpuolen vankilassaoloa ei tarvitse vatvoa. Hän on siellä ja minä olen täällä.
83. Tiedän isäpuolen vankilassaolosta sen mitä pitääkin tietää.
84. On parempi, kun ei tiedä kaikkea isän vankilassaolosta, niin pöytä pysyy puhtaana.
85. Isän tapaamisessa on parasta sen näkeminen.
86. Isän tapaaminen itsessään on parasta.
87. On tärkeää saada vain olla ja jutella.
88. Tärkeintä on nähdä isää.
89. Isän tapaamisessa on parasta se että kun yleensä näkee sen.
90. Isän tapaamisessa on parasta näkeminen ja kuulla mitä isälle kuuluu.
91. Annan mieluummin äidin ja muiden puhua tapaamisissa, tärkeintä on vaan nähdä isä.
92. Annan äidin puhua tapaamisissa kun niillä on paljon asioita.
93. Tapaamisissa lapsi joutuu jakamaan isän ajan muiden perheenjäsenten kanssa ja olemaan myös lojaili, antamaan tilaa. (Tutkijan huomio).
94. Yleensä isä puhuu enemmän pienempien sisarusten kanssa.
95. Jos isä puhuu minulle, niin puhumme yleensä perheenä.
96. En kaipaa isältä tapaamisissa kahdenkeskistä aikaa. Voimme puhua kaksin sitten jossain muualla.
97. Isän tapaamisessa on parasta kun kuulee miten isällä menee vankilassa.
98. Ennen kuin isä joutui vankilaan, ei hän ollut iloisimmillaan.
99. Koska isä on vankilassa, hänellä ei ole minulle aikaa samalla tavalla kuin silloin kun olin pieni.
100. Kun vankilassa järjestetään perhejuhlia, niin siellä on huomioitu kaikki hyvin.
101. Perhejuhla vankilassa oli kodikas ja mukava tilanne.
102. Kaikki ovat meidän puolella tässä asiassa (että isä on vankilassa).
103. Lapsi on huvittunut puhuessaan HUONEESTA, jossa tapaa isää. Asia liittyy huoneen sisustuk-

seen tai muihin fyysisiin olosuhteisiin, mutta kommentti jäi tutkijan tulkinnan varaan ("HUONE...Hih!)

11 MITÄ LAPSI TOIVOO

1. Toivon, että isä kohtelisi minua hyvin.
2. Toivoisin, että asiat olisi mennyt isän kohdalla erilailla.
3. Olisin toivonut, että isä olisi liikkunut eri ihmisten seurassa.
4. Jos olen tehnyt jotain kyseenalaista, toivoisin, että isä olisi hiljaa eikä puhuisi asiasta mitään.
5. Isän pitäisi olla niin kuin ei tietäisi koko asiasta, jos jotain on käynyt minulle (kommelluksia).
6. Isän pitäisi sanoa minulle asiat suoraan eikä raivota .
7. Isä on luvannut maksaa minulle erään ison asian, jos pidän lupaukseni.
8. Isäni on toivonut minulta pienestä asti erästä asiaa ja sen vuoksi olen aina halunnut toteuttaa sen asian.
9. Jos toteutan isän ja minun haaveen, niin isä on minusta todella ylpeä.
10. En voi tulla katumapäälle meidän suunnitelmistamme, koska on velvollisuuteni mennä ja tehdä mitä olen isälle luvannut.
11. Haluaisin jutella isän kanssa sekä pelailla ja vitsailla.
12. Kaipaan television katselua isän kanssa.
13. Jos isällä olisi vain minulle aikaa, niin me mentäisiin ostamaan hevonen.
14. Isä ja minä haluamme hevosen, mutta muut eivät ole siitä niin kovin innoissaan
15. Jos minulla ja isällä olisi hevosfarmi, niin isä saisi kantaa vedet ja kuljettaa.
16. Jos minulla ja isällä olisi hevosfarmi, niin minua ei haittaisi luoda yksin lantoja, mutta yhdessä treenattaisiin hevosia.
17. Jos minulla olisi taikasauva, niin muuttaisin tapahtumia, mutta en missään tapauksessa isääni.
18. Minun on vähän huono sanoa isän ja itseni tulevaisuudesta, koska tulevaisuudesta ei voi tietää.
19. Toivon isän ja minun tulevaisuudelta ihan tavallisia, normaaleja asioita tai vain sitä mitä tulee.
20. Toivon, että isä on minun elämässäni mukana.
21. Toivon, että isä ei joisi.
22. Toivon, että isä pyytäisi minua useammin käymään.
23. Vaikka isä pyytääkin käymään, niin saisi pyytää useammin.
24. Jos minulla olisi taikasauva, niin toivoisin, että isäpuoli olisi tavannut äidin ennen kuin teki rikoksia ja joutui vankilaan.
25. Toivon, että isä ei huuda, koska en jaksa kuunnella sitä.
26. Olisin toivonut, että isä olisi liikkunut eri ihmisten kanssa.
27. Toivoisin, että isä pitäisi minua tasaveroisena.
28. Olisi ihanaa olla vielä tuollainen (kuvan) pieni lapsi kun saisi tehdä isän kanssa kaikkienlaisia juttuja

LIITE 5 TUTKIMUKSEN ESITTELY LASTEN VANHEMMILLE

HEI!

Olen lähestynyt sinua Vankilan isät Lasten ajatuksia isästä ja isyydestä – tutkimukseen (Rikosseuraamuslaitoksen lupa 33/332/2010) liittyen ja lupasin sinulle lisäinfoa asiasta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lasten näkökulmasta lasten ajatuksia isästä ja isyydestä isän vankeuden aikana. Tavoitteenani on osaltani kehittää yhteistyötahojen kanssa toteutettavaa perheiden vertaistukitoimintaa ja keskittyä erityisesti lasten ja nuorten äänen ja asiantuntemuksen esille tuomiseen.

Ensisijaisesti tutkimus on suunnattu Ehjä perhe- vertaisryhmätoimintaan osallistuneiden perheiden 12 vuotta täyttäneille lapsille ja nuorille. Olen työssä xxx. Toteutan tutkimuksen opinnäytetyönä, joka liittyy työni ohessa suoritettavaan Porin Diakoniammattikorkeakoulun sosionomi- diakoni (AMK)- tutkintoon.

Isyyttä on tutkittu etenkin lasten omasta näkökulmasta vähän. On tärkeää muistaa, että kaikenikäiset lapset ovat vanhemmuuden toteutumisen välttämätön, toinen puoli. Siksi heidän oma näkemyksensä vanhemmuudesta tulisi ottaa vakavasti pyrittäessä ymmärtämään vanhemmuutta ja myös kehitettäessä vanhemmuutta ja lasta tukevaa toimintaa.

Ohjatessamme lasten ja nuorten ryhmiä vertaistukitoiminnassa huomasimme, kuinka tärkeä henkilö isi, isä ja iskä ovat lapsen ja nuoren elämässä silloinkin kun isä ei voi olla fyysisesti läsnä lapsen kaikessa arjessa. Lasten ja nuorten vertaisryhmätoiminnan ohjauksen myötä kiinnostukseni lasten ja isien välisen suhteen kehittämiseen sekä lapsilähtöiseen työhön on kasvanut entisestään. Koska vertaisryhmätoiminta on vielä tässä toteutuneessa muodossaan uutta, on meillä ohjaajilla tarve kehittää toimintaa jatkossa entistä paremmaksi ja erilaisia perheitä palvelevaksi. Työn kehittämisessä tarvitsenkin nyt sinun, perheesi ja erityisesti lapsesi ja nuoresi apua.

Lapsilähtöisen tutkimukseni ensisijainen tavoite on kuvata lasta ja hänen kehitystasoaan kunnioittaen lapsen omaa asiantuntijuutta hänelle tärkeästä ihmissuhteesta sekä avata erityisissä perheolosuhteissa elävän lapsen ajatuksia isästä ja isyydestä olemassa olevien, aikuisnäkökulmasta toteutettujen isyystudkimusten rinnalle. Tavoitteen toteutuessa voidaan jatkossa suunnitella ja kehittää isän ja lapsenvälistä positiivista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa eri tahoilla, ja edistää näin lasten ja perheiden hyvinvointia yhteiskunnassamme.

Tavoitteena on myös kehittää lapselta saadun kokemustiedon avulla vankiperheiden vertaisryhmätoimintaa sekä siihen liittyviä yhteistyökysymyksiä eri toimijoiden välillä. Koska lapsi on myös omassa elämäntilanteessaan ja omalla tasollaan tärkeä asiantuntija, tulisi hänen äänensä ja näkökulmansa tuoda selkeämmin esille suunniteltaessa ja kehitettäessä hänen elämänpiiriinsä liittyvää tukitoimintaa.

Tutkimuksessa haastatellaan yksilohaastatteluna 12 vuotta täyttäneitä lapsia (Lastensuojelulaki 21§), joiden biologinen isä tai henkilö, jota lapsi pitää isänään, on suorittamassa vankeustuomiota. Lapsella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa alle 18 vuotiasta henkilöä. Haastattelun lapsilähtöisyyttä tuetaan liittämällä haastatteluun voimauttavan valokuvan

menetelmä albumikuvatyöskentelynä. Albumikuvatyöskentely toteutetaan lapsen tai nuoren haastatteluun mukanaan tuomista isään liittyvistä valokuvista, jotka lapsi/nuori on itse valinnut. Valmis valokuva-albumi jää lapsen/nuoren yksityisomaisuudeksi eikä varsinaista kuva-aineistoa julkaista tutkimuksessa.

Haastattelun tuloksena pyritään löytämään lapsilähtöistä asiantuntemusta, jonka avulla mm. tulevaa toimintaa voidaan suunnata ja kehittää. Tutkimuksen suorittamiseksi ja aineiston keräämiseksi on saatu Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupa. Tutkimuksen aineisto kerätään täysin lapsen/nuoren omilla ehdoilla ja vanhempien ja huoltajien luvalla hienovaraisuutta ja eettisyyttä noudattaen. Kaikkea kerättyä aineistoa käsitellään tutkittavien asuin- sekä toimintaympäristö suojaten ja kaikki tunnistetiedot poistetaan lopullisesta tutkimuksesta. Lasta ei myöskään valokuvata missään tutkimuksen vaiheessa. Tutkimusaineistoa säilytetään ja käsitellään lukitussa työtilassa sekä suojatuilla työvälineillä, jotka ovat allekirjoittaneen vastuulla. Tutkimusaineisto hävitetään välittömästi työn valmistuttua, viimeistään 31.12.2010.

Opinnäytetyön liitteestä on jätetty tässä kohden pois tunnistettavuuteen vaikuttavat tekstiosiot.

Opinnäytetyön valmistuttua työ esitellään Porin Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa. Hyväksytty opinnäytetyö arkistoidaan sidottuna versiona sekä julkaistaan sähköisesti Diakonia-ammattikorkeakoulun tietokannassa. Se toimitetaan myös Rikosseuraamuslaitokselle ja tutkimuksessa mukana olleiden vankiloiden yhteyshenkilöille arkistoitavaksi.

Kiinnostuksesta jo etukäteen kiittäen

Tampereella 5.7.2010

Anne-Mari Mäkineniemi
perhediakoni, sosionomiopiskelija
(anne-mari.makiniemi@evl.fi)

LIITE 6 KIRJE LAPSILLE

Kirje Ehjä perhe -toimintaan osallistuneille lapsille. Kirje on lähetetty lapsille henkilökohtaisesti sen jälkeen kun vanhemmat ovat heitä alustavasti informoineet mahdollisuudesta osallistua tutkimukseen. Kirjeen lähettämisen jälkeen tiedustelin vanhemmilta lapsen kantaa asiaan ja sovin halukkaiden lasten kanssa haastatteluajat.

HEI (ryhmän nimi, johon lapsi on kuulunut, on jätetty pois opinnäytetyön liitteestä)! Olet ollut mukana ehjä perhe-toiminnassa (aika ja paikka). Jaksoit käydä hienosti ryhmässä ja pohtia vaikeitakin asioita kaiken muun (tunnistetietoja poistettu) hässäkän keskellä. Arvostan todella paljon rohkeuttasi sekä kiinnostustasi omaan ja perheesi elämään!

Lähestyn sinua nyt tärkeässä asiassa:

Ryhmätoimintaa, jossa olit mukana on syytä kehittää lisää enemmän lasten ja nuorten näköiseksi. Lapsilla ja nuorilla on tärkeää asiantuntemusta, jota aikuiset eivät ole ehkä tähän mennessä tarpeeksi kuunnelleet tai ottaneet riittävän todesta. Tämän vuoksi pyydän sinua mukaan opiskeluni yhteydessä toteutettavaan tutkimukseen, jonka tarkoitus on selvittää lasten ja nuorten ajatuksia isästä ja isyydestä erityisesti silloin, kun isä on vankilassa. Toivoisin, että voisit varata hetken aikaa tapaamiseen kanssani (n. 1,5-2h)...*(tunnistetietoja poistettu)*.

Tapaamisen tarkoituksena on koota kanssasi jutustelun lomassa valokuva-albumia, jossa päähenkilönä on sinun isäsi ja/tai ”isähahmosi”(=henkilö, joka on sinulle kuin isä). Valokuva-albumin saat haastattelun jälkeen itsellesi ja se on täysin sinun omaa yksityisomaisuuttasi. Kaikki asiat, mitä haluat haastattelussa jakaa kanssani, jäävät vain minun tietooni. Lopullisessa tutkimuksessa minulle kertomasi ajatukset isästäsi on muokattu sellaiseen muotoon, että sinua tai perhettäsi tai asuinpaikkaasi ei voida niistä mitenkään tunnistaa. Sinä voit myös niin halutessasi perua osallistumisesi haastatteluun koska tahansa.

Kiinnostuitko?

Toivon, että tuot haastatteluun mukanasasi valokuvia seuraavalla ohjeistuksella. (Otamme kuvista värikopiot, jotta voit palauttaa alkuperäiset kuvat perheen yhteiseen käyttöön). Jos et löydä juuri ohjeistukseni mukaisia valokuvia, niin se ei haittaa haastattelua. Kuvat olisivat kuitenkin suureksi avuksi tutkimuksessani:

Tuo mukanasasi valokuvia:

- jossa sinä olet pienenä ja kuvia itsestäsi vuosien varrelta ja nykyhetkestä
- jossa olet isän kanssa tai perheesi kanssa silloin kun olit pieni ja nyt
- isästäsi ja /tai isähahmostasi kaikenlaisia kuvia (lapsuus, nuoruus, nykyhetki, arkikuvat, juhlakuvat jne.)
- muita kuvia, jotka tuovat sinulle isän mieleen (iloiset, surulliset ja ihan muut kuvat, jotka mielestäsi kuvaavat/muistuttavat isästäsi tai kertovat yhteisistä muistoista, toiveistasi tai unelmistasi
- sekä teidän väleistänne/suhteestanne toisiinne).

”Skräppäämme” tärkeät muistot mukaasi kotiin! Osallistumalla voit olla suureksi avuksi siinä, että lapset ja nuoret saisivat enemmän omaa ääntään ja mielipidettään esille suunniteltaessa erilaisissa elämäntilanteissa olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä toimintaa. Nuoren äänen kuunteleminen ja asiantuntijuus on tärkeää myös tutkimuksissa, jotka tehdään usein vain aikuisten ajatuksin ja tulkinnoin.

Jos sinulla on kysyttävää tutkimuksesta tai mistä tahansa, niin soita/tekstaa (puhelinumero) / (e-mail: anne-mari.makiniemi@evl.fi).

terveisin: *Ansku*

LIITE 7 SUOSTUMUS

Olen osallistunut perheeni kanssa Ehjä perhe- vertaistukitoimintaan vuonna...

Suostun siihen, että 12 vuotta täyttänyt huollettavani osallistuu niin halutessaan ”Vankilan isät - Lasten ajatuksia isästä ja isyydestä” -tutkimukseen. Tutkimus toteutetaan haastattelututkimuksena albumikuvatyöskentelyä hyödyntäen. Suostun myös, että haastattelusta kerättyä aineistoa saa käyttää tutkimuksessa.

Minulle on selvitetty Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin yksikön opiskelijan Anne-Mari Mäkinien tutkimuksen ”Vankilan isät - Lasten ajatuksia isästä ja isyydestä” tarkoitus ja tutkimusmenetelmät.

Minä ja tutkimukseen osallistuvat huollettavani olemme tietoisia siitä, että lapseni/nuoreni osallistuminen on vapaaehtoista ja että hänen, minun tai perheeni henkilöllisyyttä ja yksityisasiota ei voi julkaistavassa materiaalissa tunnistaa. Annettuja tietoja käsittelee vain tutkimuksen tekijä (Anne-Mari Mäkinieni, p.) ja kaikki yksityistä tietoa koskeva materiaali hävitetään välittömästi tutkimuksen valmistuttua.

Lapseni _____ syntymäaika _____
saa itse niin halutessaan osallistua Anne-Mari Mäkinien tutkimukseen. Anne-Mari Mäkinieni saa olla yhteyksissä alla olevien henkilöiden kanssa.

Yhteystietomme ovat:

Äidin nimi, osoite ja puhelin

Isän nimi, osoite ja puhelin:

Lapseni yhteystiedot (osoite ja puhelin):

Aika ja Paikka

Äidin allekirjoitus ja nimen selvennys _____

Isän allekirjoitus ja nimenselvennys

Olen tulossa mielelläni mukaan Anskun haastatteluun! Päätökseni on oma ja voin koska tahansa perua ilmoittautumiseni. Haastattelun yhteydessä tehdyn valokuva-albumin saan itselleni.

Lapsen/nuoren allekirjoitus ja nimenselvennys